

C. M. 315

C. G A N E

ROMANIA
CRONICA LUNARĂ A ANULUI 1834

CU TREI PORTRETI

București 1935

Tipografia de Artă Leopold Geller, Str. Câmpineanu 47

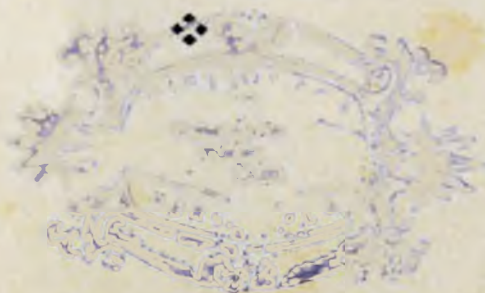
3664

C. G A N E

ACUM O SUTA DE ANI

CRONICA LUNARĂ A ANULUI 1834

CU TREI PORTRETE

București 1935

Tipografia de Artă Leopold Geller, Str. Câmpineanu 47

RELIOT.
JUDEȚEANĂ
NEAMȚ

Fond „G.T.E.”

27.865

DOUĂ VORBE

În ciuda vremurilor de azi, când apasă peste omenire pumnul stâng și pumnul drept ai Despotismului, revista „Libertatea” luptă pentru păstrarea, la noi, a libertăților enunțate de eterna Revoluție Franceză.

În coloanele acelei reviste, bucuroasă la oaspeții de bună credință, am publicat cronică ce formează cuprinsul aceluia volum. Infrunesc astăzi acele articole într-un siugur mănunchi, rugând pe cei care vor citi paginile ce urmează, să le privească în spiritul în care au fost scrise: nu ca o operă sinfetică a unei epoci (s'au scris destule), ci ca o simplă cronică — niște Efemeride — a întâmplărilor acelor vremuri când, întâia dată, începuse a-mi în mintea Românului ideea libertății, care va duce la Unirea Principatelor, la emanciparea de sub suzeranitatea turcească, la îndeplinirea reîntregirii României și la garantarea libertății individuale, fără care omenirea nu poate propăși, și care este astăzi totuși amenințată în sfânta ei existență.

*Ejemeridele aceste ne vor da astfel o icoană
vie a zilelor trăite de înaintași noștri, cu mări-
rile și scăderile lor, arătându-ne nădejtile ce hră-
neau sufletele străbunilor, și lacrimele și zâmbe-
tele lor.*

*Cronica aceasta va urma apoi an cu an, dacă
o vrea Dumnezeu.*

C. G.

1 8 3 4

Ianuarie

Țările dunărene nu au voievozi.

Timp de un an și jumătate, din Maiu 1828 până în Noembrie 1829, Moldova și Muntenia au fost ocupate de armatele țarului, care erau în luptă cu ale Sultanului. Războiul ruso-turc încheindu-se cu pacea dela Adrianopol, Principatele Dunărene rămaseră de atunci *protejate* de pravoslavnică Russie învingătoare, care le stăpânește acum cu titlu de „depozit“, până la achitarea datoriilor de război ce s'a obligat Inalta Poartă a-i plăti.

Așa dar, de aproape șase ani, țările nu mai au Domni. Ele au în schimb un suzeran, pe Padișahul din Istambul (Sultanul Mahmud-Han II), un protector, pe împăratul tuturor Rusiilor, (Nicolae I Pavlovici), și un guvernator (generalul conte Paul Kiseleff). Mai au încă un simulacru de constituție: obșteasca Adunare, și o tristă perspectivă, aceea de a fi în curând inglobate în împărăția țaristă.

La București și la Iași Kiseleff este binevoitor cu toată lumea, mai ales cu boerii, pe care vrea să și-i atragă. Dar sub o mască de bunăvoință, mâna lui de fier apasă greu asupra libertăților; în deosebi asupra libertății de a cugeta, când aceia nu se învârt în cercul vederilor moscovite. Totuș, pe ascuns. Românul mocnește sub povara focului unei dorinți: acea de-a fi slobod pe pământul său.

* * *

Peste drum de biserica *Sfinților Apostoli*, într'o căsuță sărăcăcioasă, este redacția „Curierului Românesc“, gazetă politică, comercială și literară. Acolo sub imboldul patriotiei al lui Ion Helliade Rădulescu, dar sub o presiune de grele atmosfere țariste, se elaborează opinia publică a țării. „Curierul“, este totuși supapa prin care scapă uneori vaporii sufletului național.

La Iași, Gheorghe Asaki își are „Albina Românească“, redactată în două limbi, românește și franțuzește. E sora mai mică a „Curierului“ din București, căci apare abia din 1830, pe când ziarul lui Helliade are un an mai mult (1829).

Cât despre „Buletinul“, părintele „Monitorului Oficial“, el este emanațiunea ocârmuirii, apărut după punerea în aplicare a Regulamentului Organic (Ianuarie 1832). Acolo dictează Kiseleff.

* * *

Iată începuturile presei românești.

Helliade-Rădulescu și Gheorghe Asaki urmau în țară curentul născut sub Tudor Vladimirescu și sub cărvunari, curent menit să ducă la desrobirea Românilor de sub jugul străin, la înălțarea Patriei și la democratizarea ei. Pentru a atinge țelul acesta se cerea, de 12 ani, Unirea Principatelor și o Constituție, iar de 3 ani încoace se adăogară la aceste deziderate altele noi: neatârhnarea și dinastia stăină.

Alături de acești doi mari patrioți, care sunt premergătorii oamenilor din 1848 și 1859, bătea inima țării în renaștere; însă departe de ei rămăsese protipendada Principatelor, alcătuită din stăini și din înstrăinați. Marii boeri căftăniți se simțeau fericiți sub ocrotirea Petrogradului, care prin Regulamentul Organic îngenunchiase țărănimea, sporind în schimb scutirile și privilegiile lor.

În afară și deasupra tuturor, stătea vulturul moscovit cu ghiarele întinse asupra țărilor noastre, care trebuiau să devie în scurtă vreme provincii rusești. Ca atare pe Kiseleff îl preocupă dela început chestiunea învățământului, fiindcă prin școală se poate da minților fragede o anumită direcție, care ar putea face din Români supuși cetățeni de-ai Țarului. Pe de altă parte însă, știința de carte deș-

teptând mințile, patrioții noștri așteptau dela această încercare un efect contrar celui urmărit de guvernul lui Nicolae I.

La începutul anului școlar se făceau în București, în Iași, în provincie, strălucite serbări; se înființau premii, se alcătuiau biblioteci. Dar ocârmuirea veghea. Prin regulamente publicate în coloanele *Bulefinului* ea cerea „îndepărtarea din vorbirea școlarilor a oricărei desbateri politice“.

Cu pași repezi mișcarea totuși înainta, și ea însemna nu numai un progres cultural, dar chiar unul democratic. Printre elevii premiați toamna trecută se aflau fii de boeri alături de fii de negustori și de țărani: Grigore Știrbei și Manolachi Grădișteanu împreună cu Turnavitu, cu Zugravul, cu Ion Petrescu și cu Scarlat Vasilescu.

La 1 Ianuarie sosise la București un ucaz al Împăratului Nicolae către Generalul Kiseleff, prin care Țarul mulțumea pe funcționarul său de felul cum sunt administrate Moldova și Muntenia, viitoarele provincii moscovite. La 10 Ianuarie se deschid ședințele Obșteștii Adunări, înainte de care, în sala Sfintei Mitropolii, s'a săvârșit „o sărbătorească țeremonie“ și o rugăciune a Prea Sfinției Sale Părintele Mitropolit „care a chemat coborârea Sfântului Dub, ca să lumineze mințile măduurilor acestei adunări întru cele spre folosul obștesc .

E păcat că — de mulți ani încoace — Sfântul Duh nu mai catadisește să coboare, măcar din când în când, în încinta Parlamentului Român!

Adunarea se deschide prin cuvântarea Excelenței Sale Domnul Plenipotent (Kiseleff, care plecase cu o zi înainte la Iași), rostită de Secretarul Statului Gheorghe Bibescu (viitorul Domn), după care urmează silite și neplăcute tămâieli la adresa aceluiaș Plenipotent și a stăpânului său, Țarul Nicolae.

La Iași, unde Kiseleff sosește la 12 Ianuarie, el trage în gazdă la spătarul Mihai Cantacuzino, de unde trimite, la 18 Ianuarie, un curier special la București, prin care cere ca hotărârile ce au nevoie de o grabnică rezolvare să i se trimită în Moldova, de unde le va înapoia cât mai curând.

Astfel trebile mergeau strună, deocamdată încă în vederile și pe placul politicei moscovite.

Februarie

La 4 Februarie se face la Iași deschiderea „solenă” a cabinetului societății de medicină, în prezența lui Kiseleff și a lui Asaki. Muzeul conține o sală de mineralogie, una de zoologie și o bibliotecă. Aga Alexandru Sturdza dăruiește acesteia din urmă operele lui Buffon și Cuvier în 42 de tomuri „cu 6000 figuri vâpsite” — iar la 15 Februarie doctorul Kiriacopol din Galați mai dăruiește instituției 800 de cărți de medicină. Doctorilor Zota și Cihac se datorește alcătuirea acelei Societăți de Științe Naturale și de Medicină.

* * *

Dar nu numai școala și știința se avântă pe calea progresului: a început publicul să prindă gust pentru artă. La 25 Februarie „s'a deschis școala Societății Filarmonice, în care se învață muzica vocală, literatura și declamația, *cursurile fiind slobode* pentru oricine”.¹⁾

¹⁾ E ziua de naștere a Teatrului Național și a Conservatorului. La 7 Ianuarie trecut Heliade Rădulescu făcuse în Curierul următorul apel:

„Cea mai mare parte din boeri și alți cetățeni pătrunsă de

Iar la 27 „lucrările Muzikii s'au înavuțit de un nou product original și încă necunoscut în Europa. S'au publicat o culegere de 42 cântece și danțuri moldovene, românești, grecești și turcești, potrivite pentru pian“.

În arta plastică apare cam în aceleași zile un tablou din istoria Moldovei „Testamentul lui Ștefan cel Mare“, iar anunțul lămurește publicul asupra meritului celui tablou, fiind el „izvodit și lucrat în Iași“. (Tipografia Albina).

În privința teatrului gustul publicului este totuși încă începător.

Veneu, de mulți ani acum, din 1818, de când Domnița Ralu Caradja deschisese teatrul ei de pe Podul Mogoșoaiei (Calea Victoriei, colț cu Str. General Berthelot, unde este prăvălia „La Radu“), veneau, zic, și la București și la Iași, mereu trupe străine, care formau cu încetul priceperea publicului pentru *artă*. Astfel la 11 Decembrie trecut, 1833, sosise la Iași domnișoara Guisler, o șvite-

adevărul cel dovedit de atâtea veacuri că teatrul însoțit cu invaș public este cel mai d'adreeptul și singur mijloc de a deră-
păna obiceiurile cele mai urâte și a forma gustul unei Națiuni.
toți într'o pornire și într'un cuget prin toate casele au început
a-și arăta dorința cea mare a se chibzui mijloacele spre a pu-
tea cu vremea a se dobândi un Teatru Național. Așa s'a găsit
cu cale a se forma o tovărășie sau Societate Filarmonică ai
căror mădulari vor contribui cu câte un ce pe an spre a se
întocmi o școală de literatură, de declamație și muzică vocală
pentru a pregăti pe tineri, ca să putem avea un teatru etc. etc.“

10
rancă din Basel, care dăduse în casa logofătului Tădiriță Balș un concert vocal, foarte pe placul boierimei moldovenești. De asemeni, la 24 Decembrie, în ajunul Crăciunului, tot la Iași, Teatrul Francez de sub conducerea lui Baptiste Fouraux, reprezentase la *Dame Blanche* de Boïldieu, după care mureau toate cucoanele protipendandei. Însă în deobștie plăceau mai mult, marelui public în tot cazul, piese ca acele cum se dăduse la București la 6 Decembrie, intitulată „La voix du peuple”, cu un prolog românesc, rostit de o fată îmbrăcată în costum național, care prolog, firește că „mărturisea recunoștința Românului către Augustul său Protector”. Se mai reprezentase de asemeni, în toamna trecută, tot la București o operă magică „Robien des Bois” cu trupa și sub direcția lui D. Miller — însă de atunci nu mai venise prin Muntenia și prin Moldova decât măscărici, ca în vremile vechi, saltimbanci sau Albinoși. Abia acum, la 21 Februarie sosise în București ceva mai de soiu: un artist italian dela Academia din Roma, *signor Luzzato*, care a dat la *teatrul Varietăților* două reprezentații de gimnastică „în care a întrecut toate câte până acum aici s’a văzut”, căci el făcea și modele de statui antice: Hercule Farnese, Hercule luptând cu leul, și multe altele.

În timpul acesta Kiseleff ¹⁾ administra, amestecându-se în toate. Vornicilor din lăuntru le porunca ca străinii fără căpătâi să fie trimiși peste graniță, în Turcia, în Sârbia, în Ungaria, în Austria... numai în Rusia nu, căci erau tocmai măsuri împotriva celor ce-ar putea unelti în contra Țarului. Prin „Buletinul” își împărția poruncile și în armată. La 26 Februarie sub-comandirul de pluton din al doilea polc, Clinceanu, este scos din armată „pentru uricioase moravuri”... care se mai poate traduce și prin: neascultare la ordinele muscălești!

* * *

Copii la școală, boerii la teatru, Kiseleff la pândă... dar încolo, lume amărâtă atunci ca întotdeauna. Paharnicul Iancu Bălăceanu nemai având mijloace să caute de moșia lui, Stolnicii din Teleorman, o arendează sub preț; Paraschiva Hagi Nicolae secvestrează marfa lui Anghel Gheorghiu din București drept lei 3600 pentru datorie; și într-o singură zi se vând șapte case la mezat, pe Podul Calicilor, la Obor, la Dealul Spirei.

Pentru aceste pricini de secvestre, de mezate, de acte de vânzare, sau de împărțeață

¹⁾ Iată titlatura oficială a lui Kiseleff: Deplin Imputernicitul Președinte al Divanurilor Moldaviei și Valahiei. Generalul Leitenant Adiotant și a feluri de ordine Cavaler, Pavel Dimitrievici Kiseleff.

sau de moștenire, erau de pe atunci avocați. Dumnealui Stolnicul Ion Cătuneanu se recomandă lumii ca *scriitor de jalbe, de pricini, de apelații*. Numai că zice: „Dela cei cu stare voi cere bani prin bună tocmeală, iar către cei săraci voi face jalbele în har“. Cu alte cuvinte, erau pe atunci avocați care nu cereau bani dela cei nevoiași. Astăzi nu mai sunt.

Martie

O primăvară friguroasă. Ninge. La țară s'a așezat drumul de sanie. În ziua de 11 Martie termometrul se coboară până la 8 grade sub zero.

Dar sub veșmântu-i alb de zăpadă Bucureștiul e în sărbătoare. Sosește Pașa Mușir-Ahmed, solul Extraordinar și Plenipotent al Inaltei Porți la St. Petersburg. El vine din Rusia, mergând spre Constantinopol ¹⁾.

La 22 Februarie el trecuse Prutul, la 23 era în Iași, iar la 24 „Inaltul Cliros și boerii îi rostiseră încredințarea de respectoasă supunere față de Inalta Poartă“. *Albina Românească* arătase în coloanele sale că „această împrejurare este cu atât mai însemnată, că cea întâia oară după organizația nouă a lucrurilor în Turcia ²⁾, un reprezentant al Suvera-

¹⁾ Exact 100 de ani înainte de primirea făcută de Bucureșteni lui Tefic-Ruđi Bey sosit pentru tratativele încheerii pactului balcanic.

²⁾ Era reformelor a început în Turcia prin separația Dreg-tului de Credință și prin introducerea Codului de Comerț la 30 Aprilie 1830.

(Deci înainte de Hattıșeriful de la Ghiul-Hanê, 1839).

nului nostru a venit în această țară, și prin a sa înțelepciune a avut prilej a judeca despre *starea cea fericită a Moldovei, întemeiată sub umbrirea Curșilor Suzerane și Protectoare*“.

E de prisos a arăta că proza aceasta nu era a lui Asaki, ci a lui Kiseleff.

La 1 Martie Pașa părăsi Iașii — pe o vreme încă îndoelnică, frig, cald, zilele Babei — la 2 era la Vaslui, la 3 la Focșani, și la 4 Martie își făcu intrarea în București. E întâmpinat — afară, înainte de a intra în oraș — de către Agă (șeful poliției) cu oamenii săi, urmat de Prezident (Kiseleff) și de mădularii statului orășenesc. Alaiul îl închid 24 de *jan-tarmi* din miliția pământască.

E dus în gazdă la Vornicul M. Ghica, unde se află adunați mădularii administrativi și Vornicul Trebilor din Lăuntru, care-i fac căzutele închinăciuni, la care Excelența Sa „se arată simțitor“.

A doua zi, ca și la Iași, se adună în casa lui Ghica preoțimea și boerimea pentru a arăta Pașalei sentimentele lor de supușenie către împărăția turcească. Pașa Mușir-Ahmed răspunde frumos că:

„e fericit de primirea ce i se face și măgulit de sentimentele Românilor, însă că toate aceste gătiri atunci îl vor îndatora și le va simți ca niște semne de adevărată dragoste, când vor fi pe cât se poate mai simple și de-

parte de vechiul lux asiatic, care acum a trecut ca și anii care nu se mai întorc“.

Ajunseseră Turcii să ne învețe pe noi să nu mai fim Turci.

Totuși, fraza aceasta din „Buletinul“ pusă alături de aceea din „Albina Românească“, sună mai mult a Kiseleff decât a Mușir-Ahmed, și e cu atât mai îndoelnic s'o fi rostit el, cu cât, la București ca și la Iași, o duse Turcul într'o necurmată petrecere. La strălucitul bal ce s'a dat în sala teatrului în cinstea Excelenței Sale, Pașa „*deschide* serbarea danțului, începând însuși *polonezul*“. După bal s'a dat o cină; a doua zi are loc din nou un prânz strălucit, iar seara la teatru o trupă italiană reprezintă „Fra Diavolo“. Sala de spectacol era luminată „cu mare cuviință“, precum luminată era și ulița care ducea dela casa lui Ghica la teatru. Toate acestea erau pentru Bucureștii de acum 100 ani „lux asiatic“, iar Pașa nu păru deloc nemulțumit de primirea ce i se făcu.

Mușir-Ahmed eșind pentru a primi rapoartele militare, rămâne încântat de proaspăta noastră miliție (înființată prin dispozițiunile Regulamentului Organic) și cere ca a doua zi să facă „reviu“ la infanterie și cavalerie. Luând deci trupele în revistă — în dimineața d'apoi — zice că „Sultanul nici decum nu socoate miliția românească mai pre jos de

ostașii împărătești ai Majestății Sale (!!), care nu puțină bucurie și însuflețire a răspândit în toată miliția“.

Mărți, la 6 Martie, Excelența Sa pleacă la Giurgiu.

Toată lumea era mulțumită... numai Heliade-Rădulescu nu, fiindcă nu mai avea bani să-și scoată „Curierul“. La 10 Martie făcu un apel desperat către public, cerând să fie ajutat. Patrioții români răspunseră la apel, și „Curierul“ își urmă viața mai departe.

La Iași, Doctorul Cihac, cel care împreună cu Zota înființase societatea de Medicină, anunță că va face un curs gratuit de Istorie Naturală. Cere cu insistență înscrierea copiilor de peste 15 ani.

Și astfel pășește țara înainte, cu încetul, pe calea progresului. Medicina veterinară începe și ea a lua un avânt necunoscut până atunci. Moșierii și țăranii având trebuință să cunoască felul cum să-și caute vitele, ziarele, și 'n deosebi „Buletinul Oficial“ dau aproape în fiecare număr câte-o rețetă. La începutul lui Martie apare una pentru vărsatul oilor, iar la 15 alta pentru boalele de picioare ale boilor, fiindcă tot doftorul Cihac descoperise că „aceste boli se nasc din rele hrăni în toamne umede“.

Pe de altă parte, Bucureștenii, veșnic doriți de petreceri, dau năvală, în aceste zile de

friguroasă primăvară, la teatrul Varietăților, unde Signor Aranzo, pehlivan italian, cunoscut în „capitalii Europei“, dă în fiecare seară „reprezentatii extraordinare“.

Opera italiană care reprezentase pe „Fra-Diavolo“ pare a nu fi venit în țară decât înadins pentru a face „lux asiatic“ în cinstea lui Mușir-Ahmed Pașa.

*

Zburlit, ca un pui de potârniche, stă sufletul poporului la răspântie. S'a întins vorba în țară că Rușii vor pleca. Adevărat să fie? „Buletinul“ vestește că la Consulatul Rusesc se vor vinde în curând prin mezat „echipajurile“ rusești cu care venise Ahmed-Pașa din St. Petersburg: 3 carete, 6 calești și 9 trăsură. Ar fi o dovadă că se pregătesc Muscalii să se desfacă de rosturile lor prin țară. La ziua arătată se făcu deci îmbulzeală mare de boeri și de prostime în curtea dumisale titularnoi sovietnic Kârjanovschi, consulul rusesc, care locuia în casa logofătului Nițu, lângă biserica Enei, No. 2251 *). Voiau Bucureștenii să pipăie pulsul la fața locului.

La Iași era lumea mai știutoare, fiindcă Președintele Kiseleff locuia de mai multă vreme

*) Redacția „Curierului Românesc“ de lângă Sfinții Apostoli era într-o casă cu No. 1701. Străzile aceste bucureștene, lungi întortocheate, cu o nesfârșită numerotație, amintesc pe acele medievale din Occident: Eau de Cologne No. 4711.

acolo. Se ştia că de acum 4 ani Rusia încheiase cu Turcia o convenţie adiţională la tratatul din Adrianopol, prin care se hotărâse că Țarul va evacua Principatele atunci când va primi cel dintâi milion din despăgubirile de război. Kiseleff se împotrivise, fiindcă, pentru a rusifica țărilor româneşti, el cerea un termen de 10 ani. Dar, pe deoparte, convenţia era încheiată, iar pe de alta duşmanii guvernatorului nostru intrigaseră împotriva lui, zicând că are de gând să se proclame rege al Principatelor Dunărene. Pentru a tăia scurt aceste vorbe nebune, el înaintase Țarului demisia din postul ce ocupa. Cererea lui fusese respinsă, însă intrigile nu se putură curma. La 27 Iulie 1833 Kiseleff reînoui cererea sa, care fu primită, cu condiţia ca el să rămână la noi până în April 1834, când, Turcia plătind, avea Țarul de gând să retragă peste Prut armatele de ocupaţie.

Toate acestea se ştiau acum la Iaşi — poate şi la Bucureşti, dar numai în cercurile oficiale. Aşa încât lumea aştepta înfrigurată, desfăşurarea evenimentelor.

Şi, până una alta, pulsul vieţii bătea înainte.

În Dolj se desfiinţează Divanul Comercial din Craiova (înfiinţat prin Regulamentul organic), pricinile putându-se judeca şi de divanul Civil; iar la Bucureşti din potrivă, se înfiinţează pe lângă tribunalul politicesc

Ilfovului o nouă secție. Drept dovadă că începe viața de provincie să dea îndărăt față de acea din capitală. Iar dacă se înmulțește în București populația, ca un inevitabil corolar se înmulțesc și haimanalele, care au deci azi, după 100 de ani, titlurile lor de nobleță. Hotărârile criminalicești rânduiesc hoților (se spunea pe atunci „furilor“) bătaia cu toiège, de la 25 până la 200. Totuși recordul îl ține malul Dunărei. Dimitrie Cizmarul sîn Crăciun din Crevedia Vlașcăi capătă 300 de ciomege.

La 22 Martie moare la București o foarte cunoscută figură a Capitalei, baronul Meitani, bancher ruinat și lovit de apoplexie, fostul ginere al celui de pe urmă voevod fanariot Alexandru Șuțu. Iar la Iași, interesantă pentru spița neamului viitorului Domn al României, este hotărârea Gheneralniciei Adunări, confirmată de Kiseleff, prin care „Toader Bondre este împuternicit a-și trage familia dela Cuza, ca unul ce este nepot de soră al boierilor Cuzești“.

Un interesant oaspete al Iașilor, în acele zile de Martie, este cavalerul Costachi Stamatî din Basarabia — poetul cunoscut sub numele de *Lebăda Basarabiei* — cari trimite lui Asaki o scrisoare publicată în „Albina“, și prin care arată că: „după o neființă de câțiva ani, cu plăcere m'am înturnat în pământul

patriei mele cei de mai înainte". Patriotul moldovean descrie bucuria lui de-a-și revedea țara cu albastrul ei cer, și se minunează de progresele înfăptuite în Iași dela 1812 încoace. „Orașul", zice el... „a devenit vrednic unei capitalii. Păzitorii liniștei publice insuflă respect și încredere prin a lor arme și urmare, învățăturile pășesc către o mântuitoare deplinătate, ș. c. l."

La 18 Martie, „păzitorii liniștei publice care insuflă respect prin a lor arme" sunt în fierbere mare, dealtfel ca toată populația Iașilor — căci au sosit în capitală niște oaspeți simandicoși: de peste Milcov, Secretarul de Stat al Țării Românești, Gheorghe Bibescu, iar de peste Prut Șambelanul Impărătesc Wolkow și Locotenentul din Statul Major Rusesc Fonton de Vérajon. — Semne bune.

La 19 Martie Sfatul Țării a și primit dela Kiseleff un „ofiț" prin care arată că: „Cu prilejul mergerei mele la St. Petersburg, Administrația Principatelor se încredințează dumnealui Prezidentul Gheneral Maior *Mirkovici*, începând dela 1 April" și poruncește sfatului să supuie acestuia toate rapoartele administrative și judiciare. Comanda trupelor din Principate și din cetatea Silistrei se încredințează Generalului Adjutant baron *Delingshausen*.

Iar lumea nu știa de trebuie să se bucure

sau nu, căci ce-mi este Kiseleff, ce-mi este Mirkovici și Delingshausen !

La 28 Martie, Obșteasca Adunare își încheie lucrările pe anul în curs. Toți mădularii ei se prezintă în păr la *palatul* lui Kiseleff „spre a-i reînoui rostirea sentimentelor de respect, de recunoștință și de dragoste“ — și alte nesfârșite vorbe oficiale, spuse din buze dar nu și din suflet.

Iar Kiseleff, pe care, după cum știm, boerii cei mari îl iubeau, își încheie administrația Moldova printr'un larg gest de iscălire de noi decrete : Vornicul C. Conaki, Vornicul C. Sturdza, Hatmanul Alexandru Ghica și vistiernicul C. Cantacuzino sunt făcuți Mari logofeți; Hatmanii C. Balș și C. Mavrocordat sunt înaintați vornici de Țara de Jos; postelnicul Ion Cantacuzino, vornic de Țara de Sus, și, în sfârșit, Mare postelnic e numit Beizadea Nicolae Suțu, fiul ultimului voevod fanariot Alexandru Suțu și autorul unor cunoscutе și prețioase memorii.

Toate aceste fețe simandicoase vor mai umplea coloanele, acestei cronici.

April

Peste câteva zile Kiseleff va părăsi țara. Acum că vestea plecării sale s'a lătit din hotar în hotar și din conac la colibă, un ciudat simțimânt a cuprins sufletul poporului, al poporului în înțeles integral. De fapt, în afară de prea puțini boeri din cei divăniți, toată lumea ura pe Ruși, cum nu urăse niciodată nimeni pe Turci, fiindcă aceștia din urmă porunceau, dar nu administrau. Poarta nu se amestecase niciodată în viața noastră din lăuntru; Petrogradul dimpotrivă ne tratase ca pe-o provincie rusească. Intre două rele alege omul pe cel mai puțin dureros. Așa dar, plecarea lui Kiseleff însemnând încetarea ocupației moscovite, poporul nu putea decât să se bucure. Totuși acum că Excelența Sa, dumnealui Prezidentul Plenipotent se pregătea să-și ia dela noi un veșnic rămas bun, poporul înțelese deodată că Rusul acesta, venit străin printre străini, era un om cum se cade, care fi voise binele. În toate ramu-

GENERALUL CONTE KISELEFF

rile activității sociale — indiferent de mobilul acțiunii — adusese o notă de civilizație, pe care ar fi trebuit Românul să fie ingrat ca să nu i-o recunoască, și chiar nedreptul său Regulament Organic nu putea fi privit ca expresiunea exclusivă sale voințe. Iar încolo se arătase, în măsura permisă, îngăduitor și blând față de toată lumea. Lumea aceasta românească, blândă și îngăduitoare și ea, simțea, din pricina acestor negative calități, o afinitate între dânsa și cellalt, care o făcu că în clipa hotărâtoare să i se moaie inima.

Așa încât o părere de rău — mai ștearsă sau mai adâncă — întâmpină vestea oficială a plecării Contelui Kiseleff.

Batrâna capitală a Moldovei se pregăti să-i facă strălucite serbări de sprincenată călătorie.

Duminică, 1 April, Excelența Sa primi în saloanele palatului prezidențial. Se întruniră acolo toți boerii veliți ai Moldovei, precum și acei sosiți de curând din București, în frunte cu spătarul Alexandru Ghica și cu secretarul de Stat Gheorghe Bibescu. Aceștia înmănără lui Kiseleff „un adres“ din partea Adunării din Țara Românească, prin care i se exprimă *pătrunzătoareu durere* a Divanului la aflarea vestei „că Excelența Sa se gândește a se duce peste puțin din aceste Prințipaturi“ și „se grăbește a-i rosti sentimen-

tele sale“ de cutare și de cutare... O adresă oficială.

Kiseleff răspunde că dacă vremea nu i-a îngăduit a face tot ce a vrut pentru binele țării, totuși pleacă cu mângâierea că n'a avut alt gând decât a ei fericire — și apoi întorcându-se deodată către Alexandru Ghica și Mihai Sturdza, le recomandă cu căldură interesele și așezămintele patriei. Prin aceste cuvinte viitorii voievozi erau acum oficial desemnați. O prealabilă înțelegere între St. Petersburg și Istambul hotărâse ca cel d'întăiu va fi domnul Țării Românești și al doilea Domnul Moldovei.

Kiseleff, vorbind acum numai cu ei, dar în auzul tuturor, le face o scurtă expunere a situației în care se află Principatele, insistând ca noii voievozi să se străduiască a păzi cu sfințenie litera Regulamentului Organic. Vorbele sale cuprindeau parcă o nuanță de amenințare în caz de nesupunere, însă cuvântarea o isprăvi frumos printr'o scurtă considerație filosofică, demnă de firea superioară ce nu se poate tăgădui că acesta a avut-o „Ces institutions“ zise el (căci vorbea franțuzește) „ne tendent qu'à la conservation des droits de toutes les classes; et si dans l'accomplissement d'une réforme aussi vaste il y a eu des intérêts froissés, mais isolés et secondaires, c'est qu'il est malheureusement dans la nature des

institutions humaines d'entraîner après elles des mécontentements“.

Iată o clară înțelegere a situației reale, care dovedește că depozitarul rus își dădea seama că atât Regulamentul Organic, cât și administrația sa, stârniseră nemulțumiri, ce nu erau de altfel nici izolate nici secundare, dar că nu putuse face altfel.

A doua zi fură numiți dregătorii Guvernului Provizor, iar în ajunul plecării, Marți 10 April, aceștia organizară în casa hatmanului Toader Balș un strălucit ospăț în cinstea fostului guvernator. Casa lui Balș fiind pe atunci cea mai încăpătoare din Iași, în ea se făceau toate recepțiile oficiale și toate serbările. Cu ocazia ospățului de la 10 April, se desfășură acolo un lux grandios. Sufrageria fu transformată într'un fel de grădină. Profusia de flori, care împodobeau mesele și bufetele, răspândea un miros îmbătător, iar dealungul pereților se înșirau, grupuri grupuri, copaci de dafini și de măslini — emblema războiului și a păcii — deasupra cărora spânzurau de tavan zeci de policandre cu sute de lumânări aprinse. Cele patru colțuri ale sălei erau împodobite cu arme din toate țările, în mijlocul cărora se puteau vedea inițialele lui Kiseleff și stema familiei sale. Intr'una din odăile de alături, cu ușa mare deschisă, cânta muzica Miliției moldovenești, iar în alta taraful celor

mai vestiți lăutari țigani din Capitală. Când păși Kiseleff spre masa ospățului, muzicele amândouă intonară imnul: „Doamne păzește pe Impărat“; și îndată după aceia un compatriot, Tumanski, citi în slava sărbătoritului versuri de laudă pe rusește.

Emoționat, Kiseleff răspunse cu un glas înduioșat că meritul administrației trecute se cuvine și colaboratorilor săi — și, cu gestul modest al autorului la rampă când arată pe actori, își arată camarazii cu mâna!

În aceeași seară „noblesa țării“ dădu o reprezentare la teatru Varietăților, a cărei organizare fu încredințată lui Asaki, care scrisese și piesa ce se juca: „Sărbarea păstorilor moldoveni“, o alegorie istorică și omagială. Actorii erau numai persoane din înalta societate: tineri la modă precum și „demoàselele“ Aristia Ghica, Maria Cantacuzino și Ermiona Asaki.

Un cor de păstori coborâ de pe scenă pentru a depune o coroană de lauri la picioarele lojei prezidențiale — care însă era goală, fiindcă Excelența Sa, durându-l capul de prea multă beutură în timpul ospățului de la amiază, nu se încumetase să vie la teatru. Totuși sentimentaliilor boeri moldoveni li se umplură ochii de lacrimi când văzură frumoasa coroană de lauri, și începură să strige toți într'un glas: „Trăiască Kiseleff“. Într'o atmosferă de necrezut entuziasm „adunarea parterului alege

deputați pe Costachi și Lupu Balș, pe Iorgu Ghica și N. N. Cantacuzino“ pentru a duce aceea coroană la Excelența Sa.

A doua zi, Miercuri 11 April, la ceasul 9 dimineata, dregătorii politicești și militari întovărășesc pe Kiseleff la Mitropolie, unde Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop face o scurtă slujbă în paraclis. De acolo alaiul pornește în spre Copou, unde călătorul este întâmpinat de toată boerimea, de negustorime, de meseriași, de preoțime firește și de tot poporul Iașilor, slugi, mișei, neputernici. Miliția Națională face onorul, iar Kiseleff ține ultima lui scurtă cuvântare, sfătuind pe toți să păzească ordinea și liniștea în țară. În clipa când surugiul pornește din biciu și trăsura pornește dincolo de bariera Copoului, femeile și copii aruncă flori sub copitele cailor, dorind călătorului ca „toată viața lui numai flori să culeagă în cale“.

O sută de trăsuri urmează convoiul până la conacul dela Stânca, unde Kiseleff ia cea din urmă masă pe pământul românesc. Cuvântarea de acolo o ține Mihalachi Sturdza. La ceasul 4 erau cu toții pe malul Prutului, iar la 4 și zece minute generalul conte Pavel Kiseleff se urcă pe podul plutitor, care-l duce, peste valurile râului, în Basarabia „lor“.

Pe malul cestlalt rămaseră boerii cu ochii plânși, Sturdza și Ghica cu inimi voioase, și un Mircovici oarecare.

Iar în București „Curierul Românesc“ al lui Heliade Rădulescu n'are o singură vorbă despre toată această întâmplare, ca și cum nici n'ar fi fost vreodată un Kiseleff în țară!

*

După iarna din Martie, începură în April să se topească zăpezile și să răsară ghiociei. Pe urmă, dela 15 încolo, zâmbi primăvara, caldă și voioasă. Ziarele vestesc că „cultivatorii își îndoesc sânguința, toate menind un an fericit“. Iar censura lui Mirkovici nu poate forfecă aceste știri meteorologice, printre rândurile cărora se citește fiorul de nădejde al unui neam oropsit. Ghica în Muntenia și Sturdza în Moldova sunt chipurile aceia ale acestei nădejdi.

La Iași, de cum se auzise că Mihalache Sturdza va fi în curând voevodul Moldovei, Societatea de Medicină și de Științe Naturale se grăbește a-l alege președintele ei de onoare.

La 14 ale lunii, trei zile după plecarea lui Kiseleff, viitorul Domn își luase onorificul post în primire, mulțumind doctorilor Cihac, Zotta și Bünger pentru cinstea pe care i-o făcuseră, și aducându-le în același timp laude atât pentru rodnicia lor activitate în țară, cât și pentru faptul că fuseseră tustrei de curând numiți membri ai Societății Agronomice din Baden.

La 17 April spătarul Alexandru Ghica părăsește însfârșit lașii, unde pare a fi petrecut de minune, și luând-o dealungul Siretului, sosește la 19 April la București.

În aceeași zi — Joi, 19 — pleacă și Sturdza înspre Milcov, pentru ca întâlnindu-se în capitala Munteniei cu Alexandru Ghica, să pornească apoi amândoi la Constantinopol pentru a primi investițiile. Înainte de plecare se adunaseră boerii la slujba Mitropoliei, dorindu-i o fericită călătorie, iar la ieșirea din biserică, în sunetul tuturor clopotelor ale celor nenumărate biserici din lași, poporul binecuvântă „pe obiectul nădejdlor și a dorințelor fieștecărui bun patriot“¹⁾.

Cu 10 zile înainte începuse la Stambul bai-ramul care ține mult, și după terminarea căruia urma să aibă loc strălucita nuntă a lui Halil Pașa cu fata mai mare a Sultanului. Abia după aceea dacă se vor putea face investițiile. Așa încât în tot timpul acesta Principatele rămân sub ocârmuirea unui guvern provizoriu, care e trup și suflet la porunca dumisale Prezidentului General Mirkovici. La 22 April sosește din Petrograd numirea acestuia ca șef suprem al Infanteriei

¹⁾ Însoțitorului lui Sturdza la Constantinopol fură post. N. Cantacuzino, haim. Grigore Ghica, post. Gh. Sturdza, Aga Th. Ghica, Colonelul Lascar Bogdan, căminar P. Asaki, căpitanul N. Mavrocordat, medicul Viola și doi subofițeri ai Miliției.

în Țările Dunărene. Ocupația rusească era deci încă în toiul ei, deși Kiseleff călătoria acum prin alte meleaguri, înștiințând pe prietenii săi că la 27 April sosise la Tulcin „bine sănătos“.

În drumul lui spre Franța sosește în București și în Iași, în acele zile de radioasă primăvară, baronul Boisleconte, însoțit de secretarul de legatie domnul De La Nove. Venit din Constantinopol, unde făcuse parte din comisiunea de revizuire a Consulatelor în Levant, el le dă Românilor vești din capitala imperiului turcesc. Interesant pentru Moldoveni fu aflarea știrei că la audiența acordată de Sultan baronului Natanil Rotchild ²⁾, fusese de față boerul greco-moldovean Ștefan Vogoride, unul din marii latifundiari ai Țării, al cărui fiu Nicolae va ajunge mai târziu Caimacanul Moldovei, cel mult urât. ³⁾

În schimbul acestor știri din Orient, Boisleconte află în țările noastre vești proaspete

²⁾ Acesta se afla la Constantinopol pentru plata sumei de bani ce datora noul stat al Greciei pentru independența obținută. Datoria fusese preluată de Anglia care plătise acum 18 milioane de piaștri.

³⁾ Din cauza atitudinii sale antiunioniste în anii 1857—58, Ștefan Vogoride, fost și el caimacan al Moldovei în anul 1821, era acum interpretul Moldovei la Poartă. Fiind creatura Rusiei, fusese numit prin insistențele acesteia, pentru a dosi plângerile Moldovenilor împotriva Moscoviților.

din Franța, care-l neliniștesc. La consulate, din presa care i se traduce, în saloanele boierilor noștri, francofili de pe atunci, el află că mișcarea republicană împotriva regelui Ludovic-Filip a luat proporțiile unei revoluții. Generalii Rumigny, Bugeaud și Lescours fuseseră însărcinați să șarteze împotriva răzvrătiților, care ridicaseră baricade în mijlocul Parisului ¹⁾, iar noutățile sosite din Lyon erau curat „însăimântoare“. Guizot, exaspeperat, tratase pe turburătorii liniștei de *asasini*. „C'est de la chouannerie républicaine“, spusese el. Iar ziarele moldo-valahe repetă fraza aceasta pe franțuzește, ca să lumineze în 1834 pe elevii și dascălii școlilor rusificate, pe coana Manda dela Obor și pe Ițic Froim din Târgul Cucului.

Dar populația Munteniei și a Moldovei fu mai impresionată de un alt eveniment, mai în legătură cu grijile ei zilnice de cât șuaneria republicană din Franța. O mare spaimă cuprinse pe toți, dela Dunăre până la granița Bucovinei, când în ziua de 24 April începuseră să se clatine pământul. Cutremurul ținu „două minute de ceas“, în care timp se auziră „vuate în aer“. El fu simțit mai ales în regiunea Iașilor, în deosebi în Capitală, unde prin casele oamenilor „căzură lucrurile de pe polițe“ și pe alocuri chiar candelabrele din tavane.

¹⁾ Ce coincidență cu întâmplările din 1934. Parcă oamenii aceia ar fi trăit în civilizatul secol al XX-a !

În atare împrejurări firește că nimeni nu se mai putea îndoii că aceste „semne rele“ erau înde dreptul legătură cu plecarea lui Kiseleff, și — Doamne păzește! — poate cu viitoarele domnii pământene.

Mai

Frumoasele zile ale lui April se făcuseră focar de Cuptor, pământul uscat începea să crape, grâul și porunbul erau sămănați, iar ploaie nicăieri pe tot întinsul țării. La fel ca în zilele strănepoților din anul 1934, stăteau agricultorii români cu ochii pironiți pe albasturul cerului, doar or vedea arătându-se de undeva un nour care ar aduce ploaie. Și în sfârșit la 10 Mai, se întunecă văzduhul: apoi patru zile în șir fără întrerupere căzu ploaia binefăcătoare, liniștind pe cultivatori.

Dar vântul care de la Răsărit adusese belșugul ogoarelor, aduse din aceleași locuri și o veste trâmbițată cu stridente note, care sunau foarte discordant în urechea Românului. Era proclamația Țarului Nicolae I prin care arăta că fiul său Alexandru împlinind 16 ani ¹⁾, a fost declarat major. Majestatea

¹⁾ La 17 April 1834 se făcuseră la Petrograd mari serbări pentru a proclama majoratul Țareviciului Alexandru, cel care devenit împărat a încercat evoluțiunea țarismului către sistemul reprezentativ, dar care în ciuda bunelor sale intenții a fost omorât de nihilisti în ziua de 13 Martie 1881.

Sa Impăratul tuturor Rusiilor îndemna „pe credincioșii săi supuși a uni rugile lor cu acele ce a înălțat el însuși Atotputernicului pentru a hărăzi asupra Moștenitorului binefacerile sale“.

„Credincioșii noștri supuși“!? Dar ce eram noi? tributari ai Sublimei Porți sau provincii ale Imperiului Moscovit? La ce grozavă răspântie se afla cursul vieții noastre naționale? și ce se pregătea oare, fără știrea Românului, asupra soartei sale?

Abia pe la 15 Mai sosi în sfârșit vestea cea mult așteptată, ce potrivit convențiunei dintre Ruși și Turci, două luni după numirea noilor voievozi se vor evacua trupele rușești din principate. Dar vorba țăranului care spunea boerului său : „Când îi văd pe muscalii aceștia cum se duc, vin, și'și întorc spatele unul altuia, mi se pare că-s la joc ; ca sa-i știu plecați, trebuie să-i văd c'au întors spatele toți deodată“.

Evacuarea aceasta se datorește de fapt Franței și Angliei, mai ales Angliei, care nu putea suferi să vadă influența ce căpăta Rusia pe lângă Poarta Otomană. Incurcată în războaiele de eliberare ale supușilor ei, Grecii și Arabii, Poarta se văzusc nevoită să primească ajutorul ce i-l oferea Rusia împotriva Egipteanului Mehmed-Ali, care, după ce se scuturase de lanțurile otomane, cucerise apoi

Arabia, Palestina, Siria, Anatolia, aflându-se cu oastea sa de răsvrațiți, prin Ianuarie 1833, la 50 de leghe de Constantinopol. În schimbul ajutorului ce făgăduise Țarul Sultanului (o parte din flota rusească ancorase în fața Seraiului), Poarta stipulase prin tratatul de la Unkiar-Skelesi că în viitor nici un vapor străin nu va putea pătrunde în Bosfor, în afară de vasele rusești și că nu va mai primi nici o intervenție armată decât numai dacă vine dela Ruși. La auzul celor stipulate Anglia amenință pe Sultan că flota sa și a Franței vor forța Dardanelele și vor ancora și ele în fața Stambulului pentru a sili Poarta să rupă acel tratat. Această atitudine hotărâtă a Marei Britanii avu drept urmare, nu numai retragerea flotelor rusești din marea de Marmara, dar și promisiunea de evacuare a Principatelor Dunărene, drept un semn de politică conciliantă a Rusiei față de Marile Puteri Occidentale.

La noi, consul general al Marei Britanii era un englez Blond, însă vice-consulii din Moldova și din Muntenia erau de obicei Greci, fie din țară, fie din Fanar, fiindcă, cunoscători ai limbilor orientale, oamenii aceștia erau de mare folos agenților consulari din Occident.

La 13 Mai deci, domnul Blond comunica guvernului (de fapt lui Mirkovici), că în locul

lui Margaritti Papanicolao este numit Vice-consul la Iași un domn Barozzi (Baroți.) Acesta, dacă cumva e Camil, era Italian de origină, venit în țară pe calea Stambulului, abia de 5 ani, și va fi ridicat în curând la boerie de Mihai Vodă, care-l va face spătar. Familia rămâne în Moldovă romanizată.

Mai interesantă de cât această mișcare consulară din țară e acea diplomatică din Grecia, în care găsim nu numai nume de fanarioți, care după ce trăiseră cu generațiile prin meleagurile noastre, se duseseră acum în Elada lor eliberată—dar chiar nume de foști voievozi, ajunși diplomați greci. Astfel întâmpinăm întâi pe „Prințul Caradja” trimis de regele Otton al Greciei, „ambasador la Viena”. Era probabil fiul lui Ion Caragea, voevodul Munteniei (1812 — 1818). Însă „Buletinul”, care dădea această veste, se înșela asupra calității reprezentantului Greciei, care nu era ambasador, titlu rezervat reprezentanților marilor puteri, ci simplu *agent* diplomatic. Înainte de plecarea sa la Baden-Baden, unde se afla și Metternich, Împăratul Austriei primește în frumosul palat de la Schönbrun, pe prințul Caradja în audiență, și înmânându-i o scrisoare autografă pentru regele Otton, dăruiește agentului o *tabachere* de aur cu portretul său. De remarcă că limba românească începuse să se strice de acum 100 de ani, căci pe vremea cronicarilor

de sigur că nimeni n'ar fi scris vreodată, ca redactorii Buletinului Oficial: „tabachere“ sau „țigare“ sau „păpușe“ în loc de tabacheră, țigară, păpușă!

Acelaș rege Otton trimite pe Mihai Schina agent la Berlin și la München, iar pe Mihai Soutzo (Suțu) îl mută dela Paris ca „ambasador“ la Curtea Rusiei. Mihai Suțu este ultimul voevod fanariot al Moldovei, cel care a domnit dela 1819 la 1821. Sprijinind pe față mișcarea eteristă a Grecilor, primind pe Ipsilanti cu brațele deschise la Iași, făcând înrolări de voluntari în Moldova pentru o cauză străină Moldovenilor, dar bizuindu-se pe armată rusă întru izbânda finală a cauzei elene, când acest voevod rătăcit — căci era doar Domnul Moldovei — se văzu înșelat în nădejdiile sale, Rușii netrecând Prutul și boerii săi părăsindu-l, el se lepădă de bună voie de scaunul său și fugi la St. Petersburg în așteptareea evenimentelor. După eliberarea Greciei trecu deci la Atena, și iată-l acum, pe fostul voevod, 13 ani mai târziu, ambasador al Majestății Sale Regele Otto I. Îndărătul vălului frumosului trecut se ascund multe mizerii și micimi.

Dar veacul își urmează drumul — acel extraordinar veac al XIX-a, pe care Léon Daudet l-a calificat de „stupid“, dar care a fost prin excelență genial, fiindcă e cel care

a dat omenirii temeiul științific pe care se clădește un nou sistem de viață, eșafodajul fiind încă în curs, și amezițoarele înălțimi la care va putea ajunge ieșind încă din sfera percepțiunii noastre actuale.

Mașina de aburi era inventată și prima încercare a drumului de fier fusese făcută în Occidentul îndepărtat ¹⁾, Dar și de granițele noastre se apropia civilizația. La 15 Mai „Albina Românească“ are un anunț îmbucurător : *Linia diligenței numită „Velocifer“ (și ziarul tâlmăcește că veocifer înseamnă „repede-călătoare“), care mergea dela Viena până la Lemberg, va merge de acum înainte până la Cernăuți în Bucovina. Plecarea din Cernăuți va fi în toate Duminicile la ora 3 după amiază, iar locuri în diligență vor fi două pentru călători și bagaje. Prin aceasta se înlesnea Moldovenilor drumurile spre țările Apusului, unde vor și porni din ce în ce mai des fii de boeri și de boerinași, care, întorși în țară, vor pregăti pe 1848, pe 1859, pe 1866.*

Și încă altă inovație în această întâia jumătate a lunei Mai, o inovație care va face

¹⁾ Prima linie ferată fu inaugurată în Anglia 1822, între Stockton și Darlington. După 5 ani tot în Anglia s'a inaugurat primul tren pentru transport de cărbuni (1827), apoi în 1828 linia Sf. Etienne-Andrezieux în Franța ; 1829 Baltimore-Ellicots în Statele Unite, 1850 Praga-Lohna în Austria și tot în 1850 Manchester-Liverpool. Mai târziu au urmat liniile din Belgia și Bavaria în 1835, din Prusia, Rusia și Austria din 1828, Italia și Olanda în 1839 ș. c. l.

carieră, de va umplea peste o sută de ani zidurile orașelor cu nenumărate, ingenioase și deseori inestetice afișe: *Loteria*. Dar ce arhaică, ce copilărească aproape, a fost această străbunică a nădejdi cetățeanului de azi! Petre Altinovici din Galați — cu autorizația Statului, firește — pune la loterie „binalele” sale din Strada Mare în valoare de 332.000 de lei, și oșebit banii în numărătoare de lei 45.422 (total 375.442 lei). Vor fi 13.250 de numere din care 12 câștigătoare și anume: 1) Două bolți de piatră²⁾, cu case, și două „magaziale”; 2) un hambar cu 9 despărțituri; 3) Zece numere vor câștiga următoarele sume: 350, 250, 100, 73, 60, 50, 30 și 20 de galbeni. Costul unui bilet: un galben. Tragerea va avea loc la Iași, la Palatul Administrativ, peste doi ani, la 1 Mai 1836.

Norocul lui Altinovici e colosal!

*

Știri mărunte: La 21 Mai, de Sfinții Constantin și Elena, s’au făcut la Iași sărbători cu „artifiții” întocmite de meșterul italian Nicolini; iar „Madama” Behari a fost numită moașă la cvartalul al treilea din „capitalie”. N’ar avea nici o importanță, de n’ar fi *madama, capitalia și artifițiile*.

Știre mare, oh! dar foarte mare: La 19/31

²⁾ Boutiques en pierre, prăvălii. Se spunea „bolți” și în secolele al XVII și al XVIII-a.

Mai, într'o Sâmbătă, s'a făcut la Constantinopol investirea voievozilor Alexandru Ghica și Mihalachi Sturdza.

Insfârșit!

Buletinul Oficial, ca toate foile oficiale din care nu se poate afla nimic, fiindcă nu spun decât ce-i pe placul guvernului, trâmbiță acest eveniment cu fraze umflate în stilul de atunci. El arată că investirea a avut loc la ora 11 dimineața, la Serai, în prezența Sultanului, care a îmbrăcat pe voievozi „cu *hervani* de principii domnitori“, iar că aceștia purtau „ordinul în brilianturi și sabia cu pietre prețioase“. Sturdza ținu o cuvântare pe care Sultanul o prețui foarte mult. Pe urmă nouii Domnitori au fost poștiți la strălucita sărbare ce orânduise a se face pentru pașalele adunate la Stambul din tot imperiu cu ocazia logodnei Sultanei *Salihé*.

Cu totul altfel văzură și simțiră lucrurile Domnitorii ei înșiși.

Alexandru Ghica scria fratelui său Mihai (la 30 Mai 1834), că fuseseră siliți să se prezinte la Investitură cu fesul în cap și cu barba tunsă mărunț, după pilda Sultanului, iar că Sturdza, pentru a se pune mai bine cu potențații turci, ar fi fost gata să adopte fesul ca port al armatei moldovenești. Mihai Sturdza, pe de altă parte, scria lui Kiseleff, chiar a doua zi după investitură, la 20 Mai, că „cere-

monia s'a petrecut cu multă înjosire pentru ei", că au fost opriți să poarte decorații rusești, și că după investitură au fost trimiși la masa pașalelor, în loc de-a prânzi cu Sultanul și cu ambasadorii străini. „Iată-ne travestiți în funcționari turci" scrie amărât Vodă Mihalachi.

Iar ceiace nu mai spun nici Ghica nici Sturdza în scrisorile lor, e felul cum i-a primit Sultanul, tolănit pe divan și întinzându-le piciorul ca să i-l sărute!

Obiceiurile aceste, pe care Fanarioții le înghițiseră foarte lesne, costaseră din potrivă mult pe voievozii noștri români. Ghica, care era și mândru și foarte om de ispravă, fire dreaptă și nelingușitoare, suferise mai mult decât colegul său, om deosebit de inteligent și de cult, dar lacom și foarte mlădios, ca trestia când suflă vântul peste ea — drept dovadă, între altele, este căsătoria pe care o făcu la 10 zile după ceremonia investiturii, și care arată mai bine decât oricce alt lucru, deosebirea dintre firile acestor doi oameni.

Capuchihae la Poartă (Interpreți, un fel de agenți diplomatici) erau pentru Muntenia Logofătul Nicolachi, iar pentru Moldova Nicolae Vogoridi, fiul lui Stefanachi, prinț de Samos. Acesta din urmă, om bogat, influent și cu totul plecat Turcilor ¹⁾ propusese lui

¹⁾ S'a mai vorbit de el în această cronică și se va mai vorbi deseori, Fiul său Nicolae, e viitorul caimacam al Moldovei, cel care a luptat din răsuputeri împotriva Unirii.

Ghica să ia pe fata lui, Smaranda în căsătorie. Domnul Munteniei nu primi. Vogoridi își întoarse privirile asupra lui Sturdza, căci avea neapărat nevoie de un ginere Domn, atât pentru a-și mai rotunji veniturile, cât și pentru a pregăti pentru fiul său Nicolae domnia viitoare a uneia din țările Dunărene.

Mihai Sturdza nu nesocoti ceiace lepădase Ghica. Pe de o parte influența lui Vogoridi la Poartă nu-i putea fi decât de mare folos, iar pe de altă parte duduia Smaranda era, zice-se, o fată foarte plăcută. Fiind și despărțit de soția lui, Săftica Rosetti — care era acum văduva hatmanului Constantinică Palladi — el primise propunerea lui Vogoridi încă de mai de mult, de cum îl arătase Kiseleff la Iași, în sfatul boierilor, ca viitor Domn al Moldovei. Acum, aici în Constantinopol, după investitură, se pregăti pe dată de nuntă, pentru a nu se întoarce în Moldova fără Doamna lui. Duminică deci, la 29 Mai, căsătoria avu loc în casa lui Stefanachi Vogoridi, care-și avea acolo palatul pe malul Bosforului, și care primi în ziua nunții un înscris din mâna lui Vodă, că va constitui zestre tinerii sale soții suma de galbeni o sută douăzeci de mii. Bătrânul vulpoi, grec turcisat, cu boerie și întinse moșii în Moldova, mai stoarse dela ginerile său făgă-

duiala că timp de 10 ani nu va ridica în divan chestiunea mănăstirilor închinat. Astfel își întărea Vogoridi poziția față de Turci și pregătea căimăcămia fiului său Nicolae, dacă nu chiar viitoarea lui Domnie.

Luna de miere și-o petrecu Mihai Sturdza pe malurile încântătorului Bosfor — ba chiar două luni întregi, căci plecarea nouilor voievozi fu mereu amânată, multe și mărunte chestiuni nefiind încă tranșate cu privire la tribut, la vămi și câte toate. De altfel, amânarea acestei plecări poate fi pricinuită și de ciuma care a izbucnit la Constantinopol tocmai în aceste zile de sfârșit de Mai, precum și de convorbirile care au urmat cu privire la carantina pe care vor fi nevoiți voievozii s-o facă la intrarea lor în țară.

La noi Comitetul Sanitar ia drastice măsuri pentru un sever control la granița de sud a țării și pentru fixarea zilelor de carantină la Galați și dealungul Dunărei.

Temperatura în tot cuprinsul Principatelor scăzuse atât de mult, încât umblau oamenii în haine de iarnă; și apoi, de odată, dela 23 Mai încolo, încep din nou nesuferitele călduri dinainte de ploi. Termometrul arată + 26 grade Réaumur la umbră. Ceiace nu împiedică pe serdarul Vasile Drăghici să traducă de zor pe Robinson Crusoe, făcând, la 25 Mai, o elegantă înștiințare pe hârtie

velină pentru „premunație“. Premunarația era o listă de subscripție pentru tipărirea cărții, și constituia modul obișnuit de apariție a operelor literare sau istorice.

Iunie

Înțelegerea dintre Înalta Poartă și Petersburgul asupra numirilor Domnilor Moldovei și Munteniei nu fusese ușoară. Mai întâi, și mai cu seamă, pentru că fiecare Putere voia în fruntea statelor Dunărene pe un om devotat ei; al doilea, fiindcă competitorii erau numeroși. Dacă dela 1821 încoace se interzisese Fanarioților accesul scaunelor românești, aceasta nu înseamnă că de câte ori erau domniile vacante, era și criză de domni. Ba din potrivă. Boerii băștinași, mândri și bogați, lipsiți de peste 100 de ani de măririle și plăcerile ce aduce puterea cu sine, se îmbulzeau la candidaturi, dând năvală la cașcaval. Drept dovadă că firea omului este peste veacuri aceeași; scurte și dese domnii, sau scurte și dese ministere, cașcavalul e unul.

Candidații la domniile din 1834 erau toți, ca rang social, boeri de mâna întâi; valoarea lor personală însă lasă uneori de dorit. Portretele lor ne-au fost făcute de consulii străini, (Austriacul, Rusul, Francezul) care-i

vedeau prin prisma simpatiei personale sau printr'acea a interesului Statului ce reprezentau, — răspunderea acestor schițe cade deci asupra lor.

Iată-i, în Moldova întâi :

1. *Grigoraș Sturdza*, tatăl celui care va fi domn : „bătrân, caduc, nefiind în stare să suporte greutatea afacerilor, nu numai din cauza vârstei înaintate, dar și din pricina firei sale greoaie și leneșă. Destul de cult, dar cultura sa miroase a pedantism, căci, știind mai mult decât alții, ține cu prea multă încăpăținare la părerile sale. Contrazicerea îl supără și-l înflăcărează. E răutăcios, invidios și nesincer. Ca avere, e unul din puținii care poate lupta cu Rosnovanu. Are o mare dragoste pentru fiul său Mihai, un tânăr „souple, insinuant et astucieux“, stăpânit de interesul personal, căruia ar fi în stare să jertfească orice“.

Ce-ar fi putut eși din această situație a unui om care voia să fie Domn, și care-și iubea cu patimă fiul care avea aceiaș ambiție, nu se poate ști, căci din fericire pentru amândoi, Vel Logofătul Grigore Sturdza muri de o anghină pectorală, la 14 Martie 1833 — cu un an înainte de numirea fiului său în scaunul Moldovei.

2. *Gheorghe Roseffi-Rosnovanu*, bunicul lui Nicolae, (acel care în 1866 va vrea și el să fie Domn). E un om bătrân, care va muri cu

doi ani mai târziu : „Ca facultăți intelectuale și morale, nul. Își datorește renumele unei întâmplări, anume a slujbelor împlinite în folosul Rușilor în războiul acestora cu Turcii. Dar scoțindu-i acest prestigiu, el apare în toată goliciunea sa, fără talent, fără cultură, fără educație, neavând decât un merit: neamul său. Are o avere foarte mare și o memorie foarte scurtă. E înzestrat cu un caracter binevoitor, dar prea independent, și se lasă condus în deobște și de alții. Nu cruță nimic pentru a împiedica pe Mihai Sturdza să fie domn. A știut, în acest scop, să capete încrederea boierilor de mână doua“.

3. *Constantin Cantacuzino*, fostul vistiernic : „activ, muncitor, întreprinzător, dar făgăduind mai mult decât poate da. Nu e lipsit de inteligență, principiile sale sunt cinstite, e omenos, cu inimă bună, însă interesul personal predomină de obicei calitățile sale“. Iată părerea Rusului. A Austriacului se deosebește puțin de cealaltă : Un om foarte inteligent, cu o învățătură întinsă și adâncă, spirit vioi și foarte pregătit pentru afacerile publice. Dar fals și intrigant ; el și-ar trăda pe cel mai bun prieten, când ar fi în cumpănă vre-un interes de al său, — Viclean, fără credință, își calcă cuvântul...”

Oameni, oameni ! Stai de te întrebi, erau

ei în adevăr așa, ca în zilele noastre? și cum o fi fost cei ce scriau despre ei?!

4. *Alexandru Ghica* marele hatman: Cinstit și drept, de-o probitate de caracter foarte rară în țara aceasta, necoruptibil. E lipsit de ambiții personale, și dacă dorește să fie Domn, apoi e pentru a fi folositor și a face bine țării sale pe care o iubește mult, mai mult decât urăște pe Ruși pe care-i socotește periculoși și apăsători ai neamului...". Vorbele aceste le scrie Austriacul. Dar de mirare să citești la Rusul Anghel Valli aproape aceleași cuvinte cu privire la lealitatea, cinstea și necoruptibilitatea lui Ghica. Nu vorbește firește de rusofobia lui, și-l găsește „un om cu puține cunoștinți, dar cu mult bun simț“. În sfârșit, un om de treabă, care de ne răsărea măcar el în cale, ar fi trebuit să bănuim pe domnii consuli străini de prea multă părtinire.

5. *Constantinică Paladi* născut Bogdan (după cum spunea un malițios contimporan al său, fiindcă marele hatman era de fapt din neamul Bogdăneștilor, înfiat numai de un Paladi). El era bărbatul Saftei Rosetti, întâia soție a lui Mihai Sturdza, și deci un mare dușman al viitorului Domn. Consulii străini îl apreciază mediocru și pe el, spunând că din cauză c'a fost prea fericit și prea nenorocit în viața lui, a rămas un om „c'o jumă-

late de caracter“, nefiind în stare să facă nici binele nici răul, un amestec de Moldovean de treabă și de Grec viclean, având totuși o inimă bună „mais n'ayant d'autre science que celle des petits caquets, des chuchoterics et des anecdotes du jour, et de ce que l'un et l'autre projette et pense“. Nu tot astfel îl judecă Nicolae Șuțu în „Memoriile“ sale care, care spune despre el că e singurul rival serios al lui Sturdza.

Iată cari au fost cei cinci competitori ai scaunului Moldovei. Să-i vedem pe Munteni, în fruntea căroră era :

1. *Domnul Grigore Ghica*, fostul voevod de la 1821—1828. El e fratele mai mare al lui Alexandru, cel care va și căpăta domnia. E reprezentantul vechiului regim binevoitor Turcilor. Omul e lipsit de cultură, dar nu de inteligență, are mult bun simț și practică în afaceri. De domnia lui d'întâi a fost toată lumea mulțumită, dar acum nu-l mai vor boerii... fiindcă se însurase, de-a doua oară, cu o Săvească „de neam prost“, căreia, dacă s'ar face Doamnă, ar trebui cucoanele să-i sărute mâna! ¹⁾.

2. *Banul Grigore Brâncoveanu*, cel mai mare boier al țării și cel din urmă coborâtor din Constantin Vodă. E foarte bătrân și moare

¹⁾ Raportul consului Austriac din 23 August 1823.

în 1833, cu vre-o șase luni înainte ca scaunul pe care-l râvnea să devie vacant.

3. *Banul Grigore Băleanu*, cumnatul celui de mai sus (ținea în căsătorie pe sora acestuia, Maria Brâncoveanu). Consulul austriac îi recunoaște un mare spirit de dreptate, dar zice că are patima băuturii. Nu trebuie însă uitat că era rusofil, având de noră pe-o principesa rusă, Bagration.

4. *Alexandru Filipescu*, Logofătul Dreptății, fiul lui Răducanu Filipescu și al Mariei Văcărescu. Ighemonicon amețitor, rusofil, 60 de ani. „Încăpăținat și lipsit de sinceritate, din care cauză a fost supranumit *Vulpe*“.

5. *Lordachi Filipescu*, fiul lui Constantin Filipescu și al Zoei Ghica, baș-boier²⁾, bogat, mândru, ambițios, 54 de ani. Deși nu era agreat de Kiseleff, ar fi putut, poate, avea sorți de izbândă, dacă nu nu i-ar fi făcut boierii aspra imputare de-a fi prea dus de nas de soția lui, o Moldoveancă, Catinca Balș, femeie deșteaptă și ambițioasă.

După cum se vede, la București, elementul feminin juca un rol important în politica vremii.

Așa dar, erau cinci candidați de țară, și în fiecare din ele reuși al șaselea. Vom vedea îndată cine erau acești oameni înainte de a fi voievozi.

²⁾ Străbunicul lui Nicu Filipescu, marele nostru patriot.

Iulie

Acum că noii Domni, ai Moldovei și ai Țării Românești, primiseră investiturile la Constantinopol și erau gata să se întoarcă în țară pentru a se înfățișa dinaintea necruțătoarei *Istorie*, să vedem cine erau ei, din ce neamuri, ce capete, ce suflete, ce firi.

Alexandru Ghica era fiul marelui ban Dumitrachi Ghica, fratele lui Grigore Vodă decapitatul din 1777. Mamă-sa era născută Razu, văduvă Paladi din Moldova. Din numeroșii săi frați, cel mai mare din ei, Grigore, domnise de la 1821 la 1828 — întâiul Domn pământean după răscoala lui Tudor Vladimirescu. Acesta, bun cu toate rudele sale, făcu din frate-său Alexandru un Vornic al Poliției în 1823, și apoi, până către sfârșitul Domniei sale îl înaintă pe rând cămăraș, caimacam al Craiovei, și mare spătar. Dându-i astfel prilejul de a cunoaște conducerea trebilor Statului, Grigore Vodă făcu în scurtă vreme din frate-său Alexandru un om destoinic, care va fi și un bun voevod.

În 1834 Alexandru Ghica avea 38 de ani. Avea reputația de a fi inteligent și cult, și mai avea pe aceea, destul de neobișnuită, de a fi „integru și desinteresat“ ¹⁾. Consulul austriac ne asigură că „purtarea sa față de guvernării ruși era, în limitele împrejurărilor, astfel încât nu se înjosea niciodată“. De altfel am văzut suferințele sale de om mândru și integru, cu ocazia investiției din luna trecută.

Ca urmaș al unui însemnat șirag de Domni ce-au stăpânit cu rândul țările românești timp de aproape 200 de ani, Alexandru Ghica avea o înaltă părere de numele ce purta și ținea să-și înconjure scaunul cu tot fastul princiar. Cum auzi deci că va fi numit Domn, el se grăbi să comande, la Bretmayer la Viena, caleașca domnească, aurită și împodobită cu armele familiei și cu stema Țării. Argintăria și-o comandase la Paris „chez Poulain, orfèvre, au Palais-Royal No. 146“ ²⁾. La Pașcani, moșia lui de lângă București, urmașii săi mai păstrează și astăzi această caleașcă și o parte din argintărie. Se mai pot vedea acolo sabia lui de onoare, biroul, sfeșnicul dăruite de Sultan, o parte din bibliotecă și multe tablouri și potrete de familie.

Luxul, lucrurile frumoase, scumpe și rare. îi plăceau și lui Sturdza de altfel. „Îl aimait

¹⁾ Lagan către Broglie.

²⁾ Filitti ; Domniile Române sub Regulamentul Organic. p. 15

les beaux équipages, une maison grandement tenue, les chevaux et les chiens. Il avait le goût de l'argenterie, des meubles d'art, des cristaux de Bohême, des beaux bijoux et de la toilette recherchée, comme certain gilet à boutons de diamant qui faisait l'admiration de ceux qui le lui voyait porter parfois³⁾.

Dar între acești doi oameni, Ghica și Sturdza, doar atâta asemănare era. Incolo, și ca om în ochii contemporanilor, și ca voevod dinaintea Istoriei, cu totul altfel s'a înfățișat Domnul Moldovei decât acel al Munteniei.

Mihai Sturdza era fiul marelui logofăt Grigore Sturdza și al Domniței Maria Callimachi (fata lui Vodă. Grigore și vară primară cu Scarlat Vodă). Cu Ioniță Sturdza, Domnul din ani 1821—28, rudenia era îndepărtată, fostul voevod al Moldovei fiind văr de al treilea cu tatăl lui Mihai Vodă. Se trăgeau însă cu toții din acel vestit boier Ilie Sturdza, care în 1672 făcuse neînchipuitul gest, pe care strănepoții săi nu l-au repetat, de-a respinge coroana Moldovei.

Mihai Sturdza se însurase de tânăr cu Safta Rosetti, fiica lui Vasile Rosetti și a Elenei Dimaki, cu care a avut doi feciori, pe cunoscutele beizadele Dimitrie și Grigore. Nepo-

3) Al. A. C. Sturdza : Règne de Michel Sturdza p. 38.

triviri de firi aduse mai târziu despărțenia între soți, coana Safta remăritându-se în curând cu hatmanul Constantinică Paladi, cel care în 1833 fusese și el unul din candidații la scaunul Moldovei, ceiace, dacă ar fi reușit, ar fi făcut din Safta o Doamnă. Însă soțul ei muri în curând, lăsând în urma lui o nemângâiată văduvă, care va trăi bătrână foarte, peste 80 de ani (moare abia în 1882). După cum am arătat mai sus, Mihai Sturdza se însură și el a doua oară, luând pe fata lui Ștefan Vogoridi, Smaranda. Căsătoria se făcuse la 29 Mai trecut (1834), la Constantinopol, zece zile după investitură, iar noua Doamnă a Moldovei era așteptată cu nerăbdare de cucoanele ieșene, care n-o cunoșteau, deoarece ea nu trăise în țara peste care soțul ei venea să domnească.

Mihai Sturdza poseda o cultură cu totul deosebită, nu numai pentru vremea lui, dar chiar față de oamenii de mai târziu, acei învățați tineri ai Renașterii, care, cunoscându-l târziu la Paris, îl ascultau cu uimire recitând pe de rost tirade întregi, pe grecește sau pe latinește, din Homer sau din Virgil. Limba franceză o vorbea la perfecție, iar istoria, literatura și dreptul îi erau familiare. Căpătase această solidă învățătură de la dascălul său din copilărie, abatele Lhommée din Lunéville. Inteligența lui era dealtfel la nivel cu

MIHAI VODĂ STURDZA

cultura, încât omul acesta ar fi putut fi și un mare voevod, dacă....

Dar să lăsăm pe contemporanii lui să vorbească. Beizadea Nicolae Suțu, omul inteligent și subțire, care a lăsat în urma lui neprețuite Memorii, spunea despre Sturdza, înainte de domnie, că avea „un spirit subtil și strălucitor, și era un fenix printre compatrioții săi”. Iar după câțiva ani, schimbând tonul, ne asigură că „Mihai Sturdza avea una caracter josnic în persecuții, în răzbunări, ca și în interese. N'am putut afla la el un singur avânt de patriotism, de generozitate sau de abnegare”. Iar în altă parte adaogă: „Sturdza a traficât totul: locuri, ranguri și dreptatea în procese erau date celui care plătea mai mult. Vindea egumeniile, lua moștenirile pe care le declara singur vacante, și-și apropia excedentele budgetare”.

Străinii îl judecau la fel. Agentul austriac Lippa scria în 1833, într'un raport către Cancellaria din Viena: „Vistierul Mihai Sturdza întrunește un spirit fin și vioi cu multă învățătură și o mare pricepere în afaceri; are însă o prea mare mlădiere în caracter, nu desprețuește nici o intrigă, numai să-l ducă la țel. S'a aruncat cu totul în brațele Rusiei... Are o avere foarte mare, și toată ambiția lui tinde spre domnie, în care scop a pus totul în mișcare”.

El aparținea partidului rusofil al boierilor mari, cari nu voiau o Moldovă stăpânită de Turci și guvernată de „ciocoi” boieriți de curând, pe bani, de Ioniță Vodă Sturdza. Cum va veni însă Domn, va boieri cu nemiluita, pe bani și mai mulți, nu numai pe mazili și pe boiernași, dar și pe negustori și slujbași.

Deocamdată Domnii amândoi erau la Constantinopol, în așteptarea regulării diferitelor chestiuni pendinte : tribut, carantină ș. c. l. Dar în țară lucrurile mergeau mai departe, deși lipseau voievozii, și deși Rușii nu se mai interesau de trebile noastre lăuntrice, întrucât erau cu bagajele făcute, gata de plecare.

La Iași, Buletinul publică, cu data de 24 Iunie, „contractul pentru ținerea apei în oraș”. Iașii fuseseră înzestrați cu o canalizare de apă, adusă dela Copou în 1804, de către Alexandru Vodă Moruzi. Dar instalația fiind în cursul anilor deteriorată, administrația orașului făcea acum un contract pentru repararea ei.

În București, apare în aceiași vreme un „Proect pentru organizarea mănăstirilor Țării Românești”. Normele acestui proiect sunt interesante și civilizate. Mănăstirile se împart, după mărimea, bogăția și însemnătatea lor, în patru stări și anume : 1) Tismana, Cozia și Bistrița. 2) Hurezul, Dealul, Motru și Câmpulungul. 3) Glavaciocul, Sadova, Brâncoveni.

Vieroși, Snagov și Mărcuța. 4) Râncăciovul, Strehaia, Arnota și Govora ¹⁾).

Această împărțire era trebuincioasă, fiindcă cheltuelile și veniturile mănăstirilor fiind neegale „ele vor trece dela una la alta“ și se vor repartiza astfel în mod mai echitabil. După îndestularea tuturor, prisosul va trece „la casele făcătoare de bine“ — ceiace, la urma urmei, e aproape mai frumos decât „la casele de binefacere“. Egumenii sunt *poștiți* să închee regulat socotelile și să răspundă de ele. Pentru a-i îndemna să fie oameni cinstiți și „cu frica lui Dumnezeu“, proiectul de lege le promite „omenește“ că „vor rămânea egumeni pe viață sau se vor schimba după cum le va fi purtarea“.

Zic că unii din ei să fi rămas pe viață, iar alții nu, după cum le-a fost firea lor mai vrednică sau mai păcătoasă.

În săptămâna de întâi a lui Iulie, „Monitorul“ din Iași nu apare. Numărul 51 lipsește. Dar ceiace este ciudat, e că în colecția lui se află cele patru fețe ale numărului, însă albe, goale goluțe, fără antete măcar. Cenzura să fi fost de vină? Chiar acum 100 de ani, toot ea? . . . Judecând după numărul următor, 52, da, tot ea. Căci la 12 Iulie „Monitorul“ apare cu „Ofisul Excelenții Sale dumnealui

¹⁾Nu se poate înțelege ce dispozițiuni s'au luat pentru toate celelalte mănăstiri din Muntenia, nenumite în proiect.

Vițe-Prezidentul General M. Mirkovici sub Nr. 1376 către prea înălțatul Domn“ prin care acesta este înștiințat că „de astăzi înainte conținut lucrările vremelnicei rosienesti o-cărmuire“.

Uff! Ce adânc trebuie să fi răsuflat plămânii Țării. Ce dimineață cu soare în suflet trebuie să fi fos în ziua aceea de 12 Iulie 1834!

Prea Înălțatul Domn Mihai Sturdza Voevod era lângă Galați și-și terminase carantina.

A doua zi, Miercuri, 13 Iulie, el își face intrarea în oraș „în mijlocul mărturisirilor celor mai duioase a bucuriei locuitorilor...“. Trece numai prin Galați, căci trebuie la iu-teală, din conac în conac, prin Bârlad și Vaslui, să ajungă în capitala sa. Monitorul ne asigură că Măria Sa a dorit „să nu întâmpine asemenea înfățișare, dar cu toate acestea, trecerea sa prin toate locurile a semănat ca o sărbare nepregătită și închipuită numai de respectul și dragostea Moldovenilor către al lor Domn dorit“.

Serbările aceste *nepregătite*, le cunoaștem noi!

După 48 de ceasuri Domnul era la Iași. În dimineața de 15 Iulie, la 10 1/2, trei detunături vestesc sosirea sa la barieră!

Careta domnească se oprește sub „Poarta de triumf“, împodobită cu „cifra“ Măriei Sale, stema țării și o coroană princiară. Spătarul

Vasile Beldiman îi ține o cuvântare de bun sosît, după care deputații corporațiunilor îi prezintă tradiționala pâine și sare.

Plecând dela barieră, Domnul are un gest frumos, În careta lui aurită se duce deadreptul la Mănăstirea Frumoasa să arunce un pumn de flori pe mormântul încă destul de de proaspăt al părintelui său.

De acolo, luând lângă el în trăsură pe hatmanul Mavrodi, pornește cu alai domnesc și cu un pluton de cavalerie, care-l încheie, dealungul Podului Lung, în oraș. La capătul aceluia Pod, Evreii capitalei înălțaseră o altă „poartă triumfală“, sub care-l așteptau pe Măria Sa rabinii Iașului, îmbrăcați în veșminte de paradă, și ținând sub un baldachin tablele lui Moise!

Sub un al treilea arc de triumf, închipuit în stilul bisericii Trei Sfetitele, Domnul primește urările profesorilor și elevilor din Iași și ascultă cuvântarea lui Gheorghe Asaki.

De acolo se îndreaptă cu toții la Mitropolie. Dece a vrut Sturdza s'o rupă cu tradiția sfântului Nicolae Domnesc, unde de două veacuri se citea Liturghia Inscăunărei, nu se știe. Fapt e că „Vrednicul este“ s'a citit la Mitropolie de către Înalt Prea Sfințitul Veniamin Costaki, de față fiind toți Episcopii Țării, mădularii Sfatului Administrativ, Curtea i boerii.

Eșind din biserică, Vodă s-a urcat în careta care l-a dus, dealungul Uliții Domnești, la un al patrulea Arc de Triumf, lângă care se înălța o tribună „plină de dame” — adică de doamne — „și de persoane însemnate”.

„Douăsprezece fete de boieri, în alb îmbrăcate și cu flori încununate, purtând eșarfe cu culorile naționale, se aflau lângă această poartă”. Vodă, coborându-se din caretă, primi din mâinile lor buchete de flori, iar fata lui Gheorghe Asaki, micuța Eufrosina de 5 ani, i-a rostit o cuvântare, învățată acasă în schimbul unei prăjituri sau unei bătaii — nu se poate ști, căci asupra acestui punct Istoria tace.¹⁾

Apoi s’au apucat fetele toate să cânte în cor un imn național alcătuit în cinstea Măriei Sale, iar după aceia Domnul și-a trecut trupele în revistă, primind raportul hatmanului, și făcând, acolo pe loc, înaintări în grade.

De acolo s’a dus Vodă la Palat, pe jos. Și am uitat să însemn că în tot timpul acesta el purta în cap fesul.

Clerul, dregătorii, nobleța, s’au întrunit în sala tronului „unde Vodă a rostit un discurs, care a emoționat adânc pe ascultători, din care mulți lăcrimau”. Trimisul turc citi firmanul de întărire (tâlmăcit de hatmanul Ma-

¹⁾ Eufrosina era sora Ermionei (vezi p. 38), care va fi nevesta lui Edgard Quinet.

vrodi), arhimandritul Krupenski ținu și el o cuvântare plină de evlavie, și apoi începu ceremonia sărutatului mânei — creanța ipotecară a servilismului de azi — pe care însă dincolo, în Muntenia, Alexandru Ghica o desființă.

Gata. Mihai Sturdza e Domn. Mai rămâneau serbările „încoronărei“, dar ele vor avea loc abia în August.

Nicăeri, nici o vorbă despre Doamna Smaranda. Dar ea era acolo, de față la toate, de oarece aflăm din alt isvor că „Doamna începu îndată lecțiile de dans cu maestrul Balduin, sub conducerea medicului favorit, Sachelarie ¹⁾“.

August

Pentru a veni în țară, Alexandru Ghica apucase pe altă cale decât Mihai Sturdza. Din cauze necunoscute — poate din pricina sănătății sale foarte șubrede — el pornise abia la 14 Iulie din Constantinopol, ajungând în patru zile la Giurgiu. La 18 Iulie Consilierul Frapoli îi predă, în acel oraș, cârma. Dar Domnul rămase pe malul Dunărei, în carantină, până în dimineața zilei de 6 August. De acolo scrie el episcopilor și boerilor „noștri prea iubiți” dându-le „cele din inimă sărutări”! El vestește pe sfetnicii săi că, după ce a primit la Stambul învestitura, acum a sosit la Giurgiu, unde e nevoit să facă 18 zile de carantină, dar că va sosi în curând la București să ia frânele puterii în mână. „Nu lipsim de a vă vesti de aceasta” scrie el „nimic îndoindu-ne că vă veți bucura cu toți de a vedea în mijlocul vostru pe un fiu al patriei, carele mai mare mulțumire nu are decât a se osârdi să dobândească iubirea concetățenilor săi, ce este singurul

sfârșitul celor mai adânci ale noastre dorințe“.

În seara de 6 August el e la București, însă nu poate merge la locuința ce i se pregătise, fiindcă acolo căzuse tavanul din sala cea mare, unde era să-și primească boerii. E nevoit să tragă la gazdă în altă parte — nu știm unde — și acolo unde merse, făcu el acel lucru deosebit de frumos și de caracteristic pentru căile cele noi pe care se îndruma țara în mersul ei spre civilizație, anume desființarea obiceiului sărutării mâinii. „Socotesc“ spuse el „că cea mai destoinică dovadă din partea fiecăruia este supunerea la pravili și la poruncile stăpânirii, nu sărutatul mâinei“.

Ghica se arată la înscăunare ceiace fusese înainte de a fi Domn, ceiace va fi în timpul și după guvernarea sa, un om de treabă în cel mai larg înțeles alcuvântului. Din nefericire el era, de pe atunci, bolnăvicios. Una din cele dintâigriji ale sale fu să numească un doftor al Curții, pe Mayer din Viena, pe care să-l aibă zi și noapte lângă el. Agentul Austriac Timoni ni-l înfățișează ca fiind, din cauza boalei, atât de nepăsător la mersul treburilor, încât nu luă măcar măsura, ce ar fi trebuit să fie grabnică, de-a îndrepta șubreda stare financiară a țării. Lua doftorii și era nervos! ¹⁾

¹⁾ Ion Filiti : Domniile Române sub Regulamentul Organic.

Dincolo, în Moldova, Mihai Sturdza din potrivă plesnea de sănătate, de ambiții, de dorinți încă nemărturisite.

La 19 Iulie Buletinul Oficial publica „Rânduiala Seanselor Divanului Domnesc”. *Seansă* trebuia să însemne *ședință*. La 9 August se înființează un „Inalt Età-Major al Curții”. *Età-Major* trebuia să însemne *Statul Major*. Limba dibuia, căci noi instituțiuni cereau un nou vocabular, căruia îi trebuia timp și dibăcie pentru a se româniza și a se statornici. Acest Stat Major al Curții odată înființat prin lege, Vodă printr'un „ordr de jur ¹⁾”, a binevoit a numi pe Colonelul Lascar Bogdan aghiotant inspector al Poliției, pe colonelul Teodor Balș șeful cancelarii a lui *Età-Major* (vai!), pe maiorul Mavrocordat adghiotant de slujbă (aide de camp de service), pe căpitanul Petru Asaki mare adghiotant și Inspector de Cancelarie, și în sfârșit pe Căpitanul D. Mavrocordat al doilea adghiotant de slujbă.

Odată Curtea Domnească astfel rânduită, Mihai Vodă, înainte chiar de a se ocupa de încoronarea sa, avu grijă de fiii lui, beizadelele Dimitrie și Grigore pe cari, prin „înalte porunci de zi” el îi numește voievozi. Aceste beizadele vor fi înscrise în numărul cadrelor

¹⁾ Ordre du jour = ordinea zilei.

miliției, numărându-se peste complet, de oarece ei vor trece în curând granița pentru a merge la învățătură. Beizade Dumitru este rânduit la pedestrime, compania I, iar fratele său Grigore la cavalerie, în escadronul I.

La 29 Iulie ei se înfățișează la armată, fiind și Vodă acolo, care le ține o scurtă cuvântare de îndrumare în viață, în cea militară, în cea studențească, în cea politică de mai târziu, căci nimeni nu se îndoește, nici tatăl, nici fiul, nici ostașii orânduși în pătrat, că cel puțin unul din ei este menit a fi moștenitorul scaunului Moldovei.

În aceiași seară *demoaselele* (se mai spunea așa și în 1880) *pansionei nobile a madamei Garet* dădură, în casa marelui logofăt Toader Balș, o reprezentație teatrală în cinstea Măririlor Lor Domnului și Doamnei. Erau fi-rește și beizadelele acolo, precum și boerii „capitalei” cu jupânesele lor, care în 1834 ajunseseră din jupânese dame! ¹⁾ Cunoscătorii limbii franceze avură prilejul să se convingă de progresele uimitoare făcute de acele eleve de a vorbi în graiul lui Molière, iar Înălțimea Sa Doamna felicită pe directoarea Garet, „lui t moignant sa satisfaction” — spune Gheorghe Asaki în „Albina”.

¹⁾ Iacob Negruzzi, fost Președinte al Academiei Române, mort mai anii trecuți la v rsta de 90 ani, spunea încă Domnișoarelor și Doamnelor, demoasele și dame.

Zece zile mai târziu, la 9 August, — probabil că amețit și gelos de succesul Doamnei Gareth — profesorul francez de la Gimnasiul Basilian, Tissot, ceru și obținu dela vornicul Trebilor din Lăuntru învoirea de a deschide un pensionat de băeți între 8 și 14 ani. Școala va lua ființă la 1 Septembrie în casa vornicului Grigore Ghica.

Această limbă franceză a făcut de atunci carieră în țările noastre, de au ajuns de a o vorbi și băeții de prăvălie, iar cea românească a rămas pe loc. Se mai aude spunându-se — la școli ca și în baroul Capitalei — „este mulți elevi“, „se înmulțește avocații“, „dă-mi o țigare“, „Adivorul“ și „Moartea muștele“. Adevărat că aceste vorbe din urmă sunt strigătele vânzătorilor ambulanți, cari, copii fiind, au din instinct o pronunțată antipatie împotriva genetivelor.

Abia Duminică, la 26 August, încep sărbările de întronare ale Prea Înălțatului Domn. Ale lui Ghica în București vor avea loc abia în Octombrie. Dar Mihai Vodă e mai grăbit. După un program — se zicea o programă — stabilit în toate amănuntele sale și publicat cu zece zile înainte în Buletinul Oficial, ele încep dimineața, la ceasul nouă, cu o slujbă dumnezeiască „în paraclisul Curții“.

Dar mai întâi o mică paranteză. „Paraclisul Curții“ despre care vorbesc și Buletinul Ofi-

cial și Albina lui Asaki, nu mai poate fi identificat astăzi, după 100 de ani. Vechia Curte Domnească a Iașilor arsese, pentru a nenumărata oară, la 19 Iulie 1827. Odată cu ea arsese și paraclisul. Când, după șapte ani, se urcă Mihai Vodă în scaunul Moldovei, Curtea Veche era încă o ruină, pe care se apucă el, ceva mai târziu, s-o clădească din nou, dărâmând poarta din față pentru a da noului palat o perspectivă dinspre Ulița Mare. Acea Curte se prefăcu atunci în *Palatul Ocârmuirii* (judiciar și administrativ) al Iașului, iar paraclisul rămase și atunci încă o ruină. Abia Grigore Vodă Ghica, luându-și, după tradiție, reședința în Curtea Domnească, reconstrui biserița arsă, împodobind-o cu odoare, dându-i hramul Sf. Grigore și sfîntînd-o la 4 Martie 1851.

Așa dar nu acolo ascultase Mihai Vodă, în dimineața zilei de 26 August 1834, Sfânta Liturghie a înscăunării. Dar atunci unde? El locuia și mai înainte și acum ca Domn, în casa lui proprie din spatele Mitropoliei (astăzi seminarul Veniamin Kostaki) pentru care căpătă dela Obșteasca Adunare suma de 38.000 de galbeni pentru a și-o mări. Admițînd că și-o fi făcut cu banii aceștia și un mic paraclis domnesc, acesta nu putea fi gata 6 săptămâni după înscăunarea sa.

Rămâne dar o îndoială asupra locului unde

ascultase Mihai Vodă Sturdza slujba dumnezeiască oficiată de Preasfinția Sa Mitropolitul Moldovei în ziua încoronării sale. În timpul acesta se făcea altă slujbă pe câmpia din fața Mănăstirii Frumoasa, pentru armată.

Jurământul urma însă să fie făcut, după vechiul obicei din totdeauna, în biserica Sfântul Nicolae Domnesc, din poarta Curții Vechi. Așa dar, la ceasul zece, se întruniră, din două părți diferite, două alaiuri: acel al miliției de pe câmpia Frumoasei și acel al lui Vodă dela curtea sa, urmând să se întâlnească ambele la biserică. Rânduiala cortegiului domnesc fu destul de strălucită: mergea în cap o companie de Infanterie cu muzică, urma căpitanul Petre Asaki, marele aghiotant, după care venea Ispravnicul de Curte cu 12 copii de casă (numiți acum *pagi*). În urma lor umblau dregătorii domnești, ducând pe perine de *catife* insignele Curții sub escorta a 24 de ofițeri. După ei, miniștrii, adecă: logofătul, vistiernicul, hatmanul și vornicii. Un mic loc — și pe urmă, în mare uniformă, așa cum e înfățișat și pe portretele sale, venea Vodă călare, urmat de aghiotanții săi. Un escadron de cavalerie încheia alaiul.

Pe drumul de acasă la biserică, străzile sunt împodobite cu flori, cu drapele, cu covoare pe balcoane și la ferestre. La Sfântul

Nicolae, Domnul coboară de pe cal și intră în naosul bisericii, întâmpinat fiind de Inaltui Cler (sau Cliros), care începe, în sobor, să spuie rugăciunile de ocazie. Apoi urmează jurământul orânduit de Regulamentul Organic pe care Vodă Mihalachi îl face în picioare, în mijlocul naosului — după care, înaintând spre altar, el primește sfânta miruire. Abia după aceia „se urcă pe tron“, adică în strana domnească din dreapta, sprijinit fiind de Prea Sfinția Sa Părintele Mitropolit (Veniamin Kostaki) și de episcopul de Roman.

La ceasul 12 toată lumea e din nou la palat. Vodă se retrage în apartamentul său pentru a-și schimba uniforma, iar „sala tronului“ se umple în următoarea rânduială: la dreapta clerul, la stânga miniștrii și în fund boierii. Lângă tron — nu știu cum era acel tron — pe o masă acoperită cu un frumos covor persan, era așezat Hati-Șeriful Sultanelui, decretul împărătesc de numire a lui Mihai Sturdza ca Domn al Bogdaniei!

Douăsprezece și jumătate! Ușile din fund se deschid și apare în pragul lor Măria Sa Vodă, ținut de subțiori la dreapta de Ministrul de Justiție și la stânga de acel al Trebilor din Lăuntru. Pășește majestos până în mijlocul sălei și urcă treptele tronului, rămânând în picioare. Arhivistul Statului ia Hatti-Șeriful de pe masă și i-l întinde. Măria

Sa îl duce la inimă, la frunte și la buze, și-l înapoiază hatmanului Mavrodi, care-l citește, în auzul tuturor, așa cum era scris, pe turcește. Dar lumea aude și nu înțelege, căci în 400 de ani de dominațiune turcească nu s-a putut deprinde Românul să învețe o vorbă din limba stăpânirii. Ceva ciulamă, ceva baclavă, vestita mușamă, foarte încetățenită la noi, dar încolo ioc! Vistiernicul Nicolae Cantacuzino e deci nevoit să traducă Hatti-Șeriful pe moldovenește.

Mereu în picioare pe treptele tronului, Vodă ține acum o cuvântare. Vorbește, cu fraze umflate, despre Ștefan cel Mare, al cărui chip stă în fața lui, zugrăvit pe perete. Amintește de Sultan și de Țar „buni prieteni“, dar are cel puțin buna cuviință să nu spună ai cui. Se întinde apoi asupra unei teorii a ordinei sociale, ținută prin orânduirea datoriilor sfinte „de bun fiu, bun soț, bun părinte și bun cetățean“.

Îi răspunde mitropolitul în vorbe scurte și pline de înțăles, așa cum era și firea bună, blajină și cuminte a celui mai sfânt părinte bisericesc pe care l-a avut Moldova, Veniamin Kostaki.

De odată.... se petrece ceva duios. Pe ferestrele deschise, sboară din lăuntrul sălei un stol de porumbiei.

Sunt hulubii călători trimiși, câte o pereche

de fiecare ținut, să vestească Moldovei că Mihail Sturdza Voevod a fost numit Domn. De gâtul lor sunt legate cu panglici colorate următoarele versuri:

Dineoară, în vechime, un porumb înaripat

A adus la Arha Noii¹⁾ vestea cea cu bucurie.

De la Eși²⁾ sburând eu astăzi prin a cerului tărie.

Zic: că Domnul a Moldovei Mihail s-a întronat!

Au!! O fi Asaki? Nu credem!

August în 27, ziua a doua.

Serbările se mută la Copou. Acolo a orânduie Domnul să se sădească, sau mai bine să se înfigă în pământ, o mie de brazi pentru a închipui o grădină — Buletinul zice „un parc” provizor. În mijlocul lui s-a ridicat un mare și elegant „pavilion”, iar mai la o parte „un amfiteatru cu circ, în stil antic”, un fel de Arene Romane deci.

A venit acolo, după amiază, tot orașul: boerii, boerinașii, slujbașii, negustorii, popimea, militarii, slujnici, robi, calici, țigani, cine cum să-i mai numere. Când a sosit Vodă, înconjurat de miniștrii și de adghiotanții săi, a izbucnit un „trăiască Domnitorul” de s-au clătinat brazii cei proaspăt sădiți.

Un balon — sau mai bine zis, pentru a rămâne în nota vremii de atunci, un Glob Aerostaticesc — a fost slobozit de-asupra grădinii,

¹⁾ Arha Noii = corabia lui Noe.

²⁾ Eși = Iași.

din lăuntru a căruia a căzut peste „privitori“ o ploaie de hârtiuțe, ca ale hulubilor din a-jun, cu niște versuri în gustul celor de mai sus. Temeneli, firește, făcute marelui voevod Mihalachi.

Au urmat jocuri călări și curse antice, sub conducerea a doi Francezi : Fouraux și Martaux. Aceste au avut loc, fără îndoială, în Arenele sus pomenite. Tot acolo s-au dat și spectacole de lupte, cu asedii de cetăți de carton, cu luarea și arderea lor, ca în vremile lui Vasile Lupu și ale lui Matei Basarab.

Deamna Smaranda n'a luat parte la toate aceste petreceri, prea populare pentru obrazul ei subțire de fanariotă. Ea a venit abia seara, pe la ceasul 9, și cum s'a arătat „a început balul!“ Să nu uităm cu luase lecții de dans dela maestrul Balduin.

28 August, ziua a treia.

La ora 11 dimineața, pe platoul dela Copou, revista trupelor — ca la 1.200 de oameni, rânduți pe pajiștea din fața pavilionului domnesc. Urmează o masă pe care o dă Vodă soldaților săi, Înălțimea Sa binevoind a gusta din bucatele leaturilor pe care le găsește bune. Ar fi fost mai frumos să mănânce cu ei. Dar Măria Sa le întoarce spatele și se urcă în Pavilion, unde ia masa cu miniștrii și cu ad-ghiotanții.

Seara la teatru, mare reprezentație de gală.

Se dă o piesă de ocazie (al cărei autor nu este cunoscut): „Dragoș Vodă, Intâiul Domn Suveran al Moldovei“.

Bieților străbuni moldoveni li s-o fi răscolit oasele în morminte aflând de această nelegiuire. Dragoș, supusul rob al regelui Ludovic d'Anjou al Ungariei, în numele căruia cucerise și guvernase ținuturile din preajma Rădăușului și Sucevei, Dragoș procuratorul Coroanei Ungurești, ai cărui moștenitori au fost alungați cu hulă din Moldova de către Bogdan Vodă Intemeietorul, acest Dragoș devenit, după 500 de ani, Intâiul Domn Suveran al Moldovei!“.

Et voilà comment on écrit l'Histoire.

Septembrie

Ieșenii, obosiți de sbânțuiala celor trei zile ale încoronării, stăteau acum acasă și citeau gazete.

Ei aflară astfel că aceste serbări nu avură loc numai în capitala Moldovei, ci în tot cuprinsul țării, orașele ținutale serbând și ele prin rugăciuni și desfătări publice întronarea lui Mihai Vodă Sturdza. Astfel Galații, „care primiseră din partea Prea Înălțatului Domn noui dovezi a părinteștei sale îngrijiri“ (prin scutiri vamale), făcuseră seara mare iluminatie pe strada Domnească, în port, și de-a lungul Dunărei. La Dorohoi se adunaseră cetățenii la biserica „de căpetenie“ a orașului făcând și un *te deum*. Dumnealui *Christescu*, șef de secție la tribunalul orașului, a alcătuit versuri în cinstea lui Vodă, care au fost cântate de „o ceată“ de tineri.

Sturdza, încântat de felul cum a fost executat programul acelor serbări, atât la Iași cât și în provincie, a trimis comisiei însă-

cinată cu lucrările, un *rescript* domnesc de mulțumire. Din această comisiune făcuseră parte logofătul Dreptății *Lupu Balș*, hatmanul *Theodor Balș*, spătarul *Vasile Beldiman* și aga *Gheorghe Asaki*.

La 6 Septembrie Excelența Sa *Generalul Mirkovici*, fost Vice-Prezident al Principatului, a părăsit Iașii pentru a se înapoia în Rusia. O „slăbiciune” (care este o traducere a vorbei franceze *indisposition*) — o boală deci, — îl reținuse în capitala Moldovei până la acea dată. Fără voia lui deci, el fusese de față la serbările încoronării și la bucuria poporului de-a vedea în sfârșit în scaunul Moldovei pe un Moldovean. Mândria lui de general moscovit trebuie să fi suferit de veselie aceasta obștească, ceiace pentru noi n’a putut fi de cât un bine, căci, pe cale întoarsă, a avut Românul prilej să arate Rusului care erau adevăratele sale simțiminte față de el.

Trei zile mai târziu, Duminică 9 Septembrie, Mitropolitul *Veniamin Kostaki* a dat, în palatul său, un mare prânz în cinstea Măriei Sale lui Vodă, la care au luat parte dregătorii Statului și „corposul diplomatic”.

Odată toate aceste isprăvite, lucrurile au reintrat în ordinea normală și a început fiecare să-și vadă de treabă. Gazetele, nemai având cu ce-și umplea coloanele, încep să dea știri din străinătate. Dar ele veneau cu

greu, prin curiere sosite cu diligența. Întârzierile erau deci mari, și apoi nici veștile nu erau din cele mai interesante. Publicul cititor purta pe atunci mai mult interes nimicurilor exterioare și faptelor diverse, decât politicii internaționale. De aceea veștile venite din Turcia, din Grecia, din Italia, din Anglia, din America chiar, se referă mai mult la fapte de acestea : copii născuți cu două capete, furtuni cari ridică acoperișurile, corăbii înecate și altele la fel.

Iar când e vorba de *politică*, apoi știrile sunt cam următoarele : „Din Paris aflăm că domnul de Talleyrand a sosit acolo într'o berlină cu patru cai, urmată de o caleașcă cu doi cai, în care se afla ducesa de Dino, ce-l întovărășea“.

Exhibițiile aceste de pe malul Senei, nu credem să fi făcut pe boierii de pe apa Bahluiului să se minuneze—mai ales acum când ei văzuseră doar serbările de încoronare ale lui Vodă Mihai.

Alte vești: Împăratul Austriei (Iosef al II-lea) a mers în tabăra dela Turas, în Moravia, pentru a fi față la marele manevre; iar prințul Wilhelm de Prusia, fiul craiului, a sosit la 27 August la St. Petersburg. Această știre e mai interesantă, fiindcă serbările din Rusia aveau tâlcul lor, despre care vom vorbi altă dată, și fiindcă acest prinț Wilhelm este

viitorul Impărat al Germaniei, învingătorul lui Napoleon III-lea la Sedan.

În București Alexandru Vodă amânase, din pricina sănătății sale, festivitățile încoronării pentru mai târziu. Dar la 30 August trecut el împlinise 38 ani. Bucureștenii ținuseră — poate chiar împotriva voinței lui — să-i serbeze aniversarea, sau, după cum ziceau ei, *universarea*. În pitoreasca mănăstire a lui Mihai Vodă, care a găzduit altădată voievozi fanarioți și care găzduște azi arhivele lor, s-a făcut o slujbă cu liturghie pentru sănătatea și fericirea Măriei Sale. Erau de față mădu-larii toți, și boerii cei fără slujbă, și toată prostimea Bucureștilor cât a încăput în biserică și în curte. Seara, casele publice și particulare, consulatele și prăvăliile, tot târgul a fost iluminat. S'au împărțit milostenii celor scăpătați și s'au deschis ușile pușcăriilor, slobozind pe cei „cu vine mai mici“.

Pe urmă a început ploaia cu decorații. Întrucât Turcii erau sgârșiți cu astfel de distincții, iar Românii nu înființaseră încă decorațiile naționale, cele împărțite fură rusești. Firește că la alcătuirea listelor fu consultat în primul rând consulul Țarului Nicolae, care nu-și dădea încuviințarea decât atunci când boierul ce urma să fie decorat fusese un plecat rob al Guvernatorului Kiseleff.

La 6 Septembrie Buletinul Oficial publică

rânduiala împărțirii ordinelor. Ele erau trei: Sfântul Stanislav, Sfântul Vladimir și Sfânta Ana, împărțite în patru clase. Incepem cu armata. Cea mai mare distincție o avu marele spătar *Costachi Ghica*, fratele Domnului. Urmară apoi polcovnicii *Odobescu*, *Văleanu* și *Solomon*, maiorii *Câmpineanu* și *Golescu*, căpitani *Crețulescu*, *Crețeanu* și *Voinescu*. Mai era și un căpitan de neam străin, *de Franc*, precum și doi Români neaoși, nelipsiții și simbolicii *Popești*, numerotați: *Popescu I* și *Popescu II*.

Urmează aga orașului (Prefectul Poliției) *Iancu Filipescu*, căruia i se dă ordinul Sfânta Ana clasa 2-a, apoi Directorul Departamentului, vornicul *Cornescu*, și culcerul *Gradișteanu* și logofătul *Iancu Crețeanu*. Pe urmă vine *Faca*, prefect de Ilfov, căruia i se zice ocârmuitorul ținutului, și *Fălcoianu* ocârmuitorul Buzăului, singurul prefect de județ din provincie decorat. Și lista se încheie cu un act de recunoștiință: Ordinul Sfânta Ana clasa 3-a pentru dumnealui clucerul *Călinescu*, directorul carantinei Giurgiului, care, se vede treaba, îngrijise cu deosebită sârguință de sănătatea Măriei Sale în timpul cât așteptase Vodă Alexandru pe malul Dunărei pentru a putea intra neciumat în capitala sa.

Finanțele țării mergeau prost, și, pentru un început cel puțin, Domnul nu se pricepu să

le îndrepte. Curgeau cererile de sechestru, de popriri, de vânzări silite. În mahalaua Tabacului se vinde pentru datorii casa lui Ștefan Ion, și tot la Tabac, Nicolae Mungescu, pentru 50 de galbeni, sechestrează cofetăria lui Petre Gheorghe Dimu. Se poprește marfa lui Iancu Bogasierul, și leafa cutăruia și venitul nu mai știu cui. Dar cea mai duioasă dintre aceste vechi nenorociri ale unor oameni morți de mult, este vânzarea la mezat a unei vii din delul Măgurelilor a casei răposatului Grigore Ștefănescu, împovărată fiind familia cu patru fete de măritat!!

Toamnă friguroasă. Un vânt de miază noapte vestește sosirea iernei, timpurie. Stoluri de cocori întunecă văzduhul și în noaptea de 21 Septembrie se așterne, peste câmpii, zăpada. A doua zi soarele o topește, dar cerul rămâne innourat. Podgorenii zoresc culesul viilor, care se încheie, în tot cuprinsul țării, la 25 ale lunii. Va fi vin mult și bun. În Moldova s-a cules peste 100 de vedre de pogon și lumea crede că, fără îndoială, calitatea lui va întrece pe cea a anilor de mai înainte.

În genere starea financiară și economică e mai bună în Moldova decât în Muntenia, unde visteria este secată și lefurile sunt neplătite de trei luni. (Nimic nou sub soare). Regulamentul organic oprește înființarea de noi dări și ce să facă atunci Vodă Alexan-

dru Ghica? El caută un împrumut pentru a face față nevoilor. Casa Opran, Halfon și Co. e însărcinată cu căutarea capitalului, dar neputându-l găsi, guvernul hotărăște înființarea unui împrumut intern de două milioane de lei. Subsrierile vor începe la 25 Septembrie și vor ține o lună în capăt, până la 25 Octombrie. Zapisele se vor face, în câtimi dela 100 până la 10.000 de galbeni, sub iscăliturile cilenilor Statului, și dobânda va fi de 10% pe an „iar nu mai mult“. Ea se va plăti „de la ziua împrumutării“.

Tot în legătură cu proasta stare financiară a țării — sărăcia lucie — este destrăbălarea vieții în București, înmulțirea haimanalelor, a pungașilor și a hoților. Cetățeanul nu mai are liniște. E jăfuit la drumul mare, e călcat de tâlhari în casa lui. Cea dintâi măsură ce trebuie luată, este numărătoarea populației, pentru a ști cine ce anume face în București, cine trăește cinstit din munca lui și cine din hoții. Buletinul oficial publică, în privința aceasta, următoarea ordonanță domnească :

„Din pricina atâtor fapte ce se comit în București, Măria Sa Domnul, pentru liniștirea obștească, poruncește Sfatului Administrativ să facă catagrafia locuitorilor cu arătarea deslușită a meșteșugului și a meseriei ce are fiecare spre agonisirea vieții sale. Cei ce nu vor putea face dovada acestor legiuite

mijloace, de vor fi străini să se treacă peste graniță prin consulatele lor, iar de vor fi pământeni din alte județe să se trimită acolo, supunându-i sub privegherea poliției locului. Dacă vor fi din București, poliția capitalei îi vor avea sub privegherea sa. Proprietarii, chiriașii, hangii, vor da numele persoanelor ce găzduiesc... ș. c. l.“.

Amintim că ordonanța e din 1834, nu din 1934. Căci, prin deplasarea câtorva noțiuni și a câtorva valori, confuzia ar fi ușoară și s-ar putea încurca veacurile. Bună oară cu privire la puterea executivă a ordonanței de mai sus. Măsurile ce se iau pentru îmbunătățirea corpului însărcinat cu paza și liniștea cetățeanului fură următoarele :

Aga Poliției va purta epoleți de polcovnic de argint cu capacul de metal, mundir lung de postav albastru (pe atunci nu se spunea *bleu*, nici *ble*) cu chipușcă roșie, guler și mâneci albastre, sabie cu teacă de argint, pălăria în trei colțuri cu pană neagră. Pentru pomoșnicul agai și pentru comisari, uniforma va fi.... tot așa, roșie, albastră, neagră, albă, cu fireturi ș. c. l.

Nu spuneam eu! Dacă n'ar fi învălmășala aceia de cai ferate, de avioane, de telegraf, de telefon, de radio, ce ușor s-ar zăpăci veacurile! Un nebun de perpetuum mobile, venit de peste granițele Occidentului să în-

tindă mâna unei statui a Imobilității Orientale, a sulimenit obrazul României neputându-i spăla trupul moldo-valac.

Dorința de cultură e totuși vechie la noi. Străbunii de acum o sută de ani, ieșiți din bezna neștiinței, doreau să cunoască veșnicul *dece* și *cum* al tuturor tainelor, pe care până atunci le priviseră sub unghiul superstiției. Se deprinseseră acum a ști că un cutremur de pământ sau o cometă trecătoare sunt fenomene geologice sau astronomice, fără legătură cu reaua sau cu buna dispoziție a bătrânului Dumnezeu din cer. Heliade Rădulescu în Muntenia, și mai ales Asaki în Moldova se însărcinaseră cu luminarea minților tuturor, a celor necoapte prin școli și a celor coapte prin ziare. Astfel „Albina“ din 30 Septembrie vorbește despre cometa lui Halley, care va apare în Noembrie 1835. Nu i se mai zice, ca altă dată, stea cu coadă, și nu i se mai atribue toate neajunsurile pământești. Din potrivă, Asaki arată că astronomul Boguslavski ar fi spus cum că grozava căldură din vara trecută nu se datorește, după cum cred unii, apropierii acelei comete. „Nici odată“ zice el „nici [măcar în 1759, când a fost ea cel mai aproape de pământ, nu s-a însemnat vre-o înrăurire asupra meteorologiei“.

Sfârșitul lunei Septembrie rămâne friguros. Nimic deosebit nu se petrece. La Iași, Vodă

Mihalachi primește pe Divan-Effendi Mustafa, care-i aduce din partea Pașei din Rusciuc o scrisoare turcească prin care i se urează, cu prilejul întronărei sale, fericire și mulți ani.

La București, la 25 Septembrie, Vodă Alexandru se mută, din locuința care i se pregătise, în casa lui proprie — aceasta în așteptarea gătirei palatului domnesc. Acel palat, la care se lucra de zor, era casa Goleșcului de pe Podul Mogoșoaiei, cel pe care l-a locuit și Alexandru Ion Cuza, și Regele Carol I, care când l-a văzut întâia dată, a întrebat „was ist das?“ ¹⁾ — și apoi a mai stat în el și regele Ferdinand și-l mai locuiește și Carol al II-la. Casa Goleșcului a făcut carieră și a devenit în 100 de ani monument istoric, cel mai tânăr din toate monumentele istorice, dar unul din cele mai interesante.

¹⁾ La răspunsul ce i s-a dat „c'est le palais", el a mai întrebat „où le palais? Prințul Carol de Hohenzollern era obișnuit în Germania cu altfel de palate, pe care totuși s-a căznit să le imite, destul de bine, și în meleagurile noastre.

Octombrie

Plouă. Peste Țara Românească și peste Moldova cade o ploaie caldă, de vară. Iarba care se uscaseră începe să înverzească și temperatura se ridică atât de simțitor, de-și leapădă oamenii cojoacele pe cari abia le îmbrăcaseră.

La Constantinopol e ciumă și în Franța holeră. Aflăm din Paris o veste interesantă. Noul ambasador al Înaltei Porți, Mustafa Reșid Bey, e primit în audiență de regele Ludovic-Filip pentru prezentarea scrisorilor sale de acreditare (se spunea pe atunci *dresuri creditive*). El e primit la curte de „Secretarul Dragoman pentru limbile răsăritene” domnul *Jouaunin*. Titulatura lui oficială este pe franțuzește „Premier Interprète du Roi pour les langues étrangères”. E un om care a călătorit mult, care a trăit o vreme la Constantinopol și care va scrie în curând (1840) o foarte interesantă istorie a Imperiului otoman, în care vorbește mult și cu simpatie despre țara noastră.

Malurile Bahluiului nu se lăsară mai pe

jos decât ale Senei. Pe când Louis-Philippe primea la Paris pe Mustafa Reşid, Mihai Vodă primea la Iaşi pe cavalerul von Wallenburg, agentul consular al Impăratului Austriei. Moldova fiind încă un stat tributar, acreditarea se făcea de fapt la Stambul. Wallenburg se prezintă deci la Iaşi cu un firman de-al Sultanului, care fu citit în „sala tronului“ în prezenţa Măriei Sale şi a miniştrilor săi. Noul agent ţinu apoi o cuvântare destul de scurtă, la care Mihai Sturdza răspunse cu una foarte lungă, fiindcă învăţatul Domn se credea şi elocvent şi-i plăcea să se audă vorbind ¹⁾. Administraţia sa mergea însă strună şi începutul acestei domnii era pe placul tuturor, ca toate începuturile de altfel.

Comerţul înflorea şi Mihai Vodă avea o deosebită sollicitudine pentru oraşul Galaţi, a cărui importanţă economică îl preocupa. Se lucra de zor „la statornicirea oraşului ca portofranco“.

Şcoala ale cărei bune începuturi le făcuseră Ruşii, trebuia naţionalizată. Fireşte că Moscova veghea, dar oricum plecarea lui Kiseleff lăsase patrioţilor mâna mai liberă. La Gimnasiul Basilian se adaogă deci o clasă „pentru desenul şi zugrăvitura istorică“, al cărei pro-

¹⁾ Audienţa este dela 27 Septembrie, Joi, dar publicată în Buletin abia la 11 Octombrie.

fesor va fi Gheorghe Asaki, cel care ştia cu multă măiestrie să evoace scene din trecutul nostru, atât cu pana cât şi cu penelul.

Biserica nu este uitată. Pentru îngrijirea ei mai de aproape, se înfiinţează la Cancelaria Mitropoliei un Director şi un Şef de Secţie.

Justiţia urmăreşte stârpirea hoţilor. Vestitul bandit Ion Iftimie n'a putut fi încă prins, însă prietenii lui: Platon, Chetraru şi Dascălu sunt osândiţi la „groapa ocnii“ pentru a-l fi tăinuit. În lumea mare face vâlvă hotărârea tribunalului prin care vornicul Gheorghies Sturdza e osândit la restituirea zestrei fostei lui soţii Casandra Ghica.

În *Armata* numai par a merge lucrurile mai prost. Miliţia aceasta era prea nouă pentru Românii obişnuïţi de mai bine de două veacuri să nu-şi părăsească niciodată ogorul. Ei desertau pe un cap. Marele Postelnic instituieşte premii pentru acei ce vor pune mâna pe desertori. Pentru fiecare soldat prins — un galben. Şi începe în ţară goana după cătane.

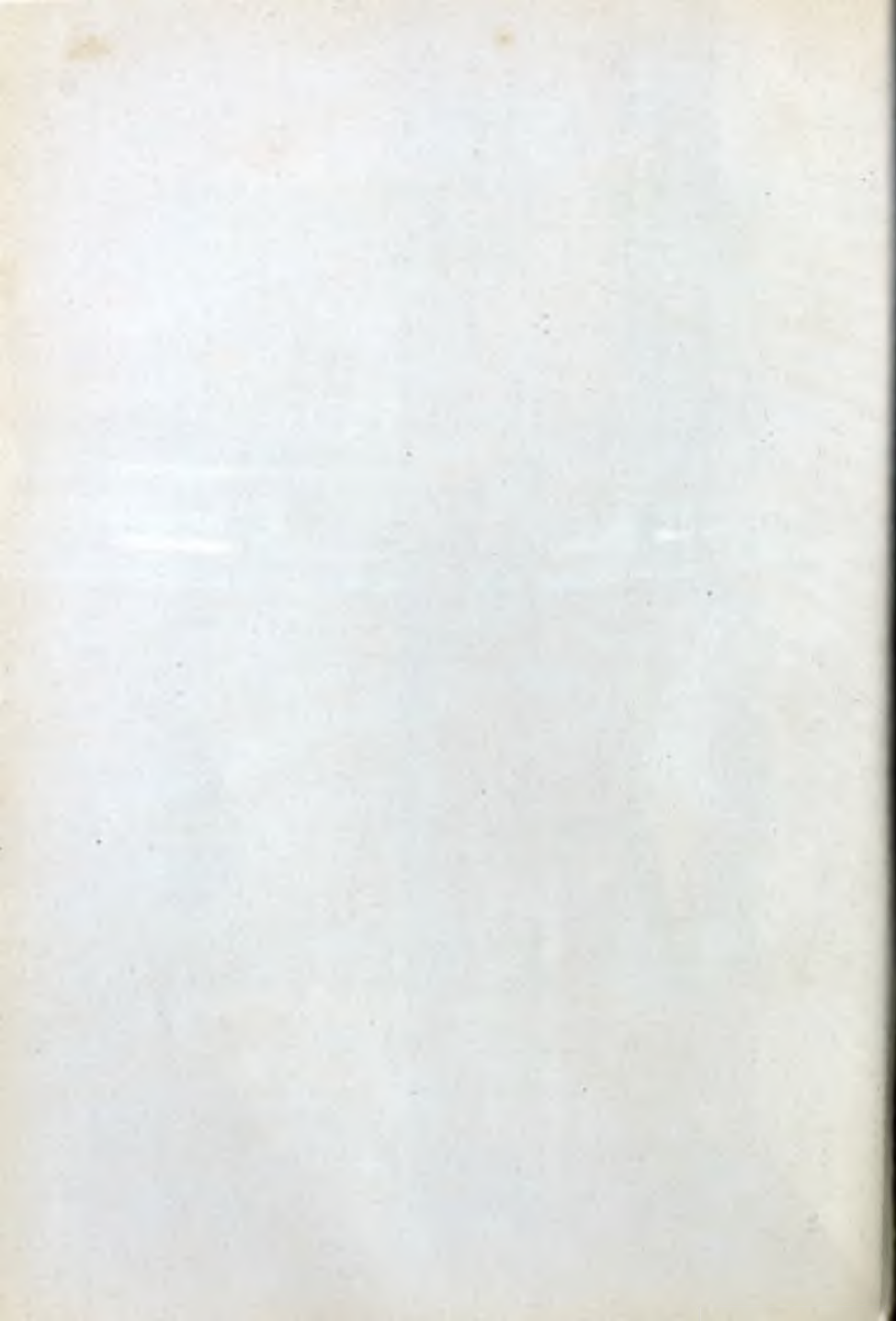
În timpul acesta Bucureştii erau în sărbătoare. Alexandru Vodă Ghica se încununase în sfârşit Domn al Ţării Româneşti.

La 14 Octombrie, la ceasul 9 dimineaţa, pe-o minunată zi de toamnă „ce este la noi nepilduită“, Vodă porni cu alaiul său dela palat la Biserică.

Palatul era încă atunci în casa lui, pre-

ALEXANDRU VODĂ GHICA

făcută de el cu o lună înainte astfel cum se mai vede și astăzi, aproape neschimbată (Prefectura județului Ilfov pe malul Dâmboviței). Fusesse casa aceea a bătrânului ban Dumitrachi, tatăl lui Vodă și fratele voevodului Grigore Ghica al Moldobei, cel o-morât de Turcii în 1777. Dela bătrânul ban al cărui frumos portret se vede în cabinetul stampelor dela Academia Română, casa trecuse prin moștenire la al patrulea fiu al său, banul Mihai, Nenea-Mare cum i se zicea, și dela acesta o cumpăraseră frate-său Vodă Alexandru. Biserica la care se ducea Domnul era Sfântul Spiridon din Calea Șerban Vodă, căci acel sfânt lăcaș era ctitoria neamului său Ghiculesc.

Ca atare, având în fața ochilor clădirile, astăzi aidoma ca atunci, casa și biserica, și drumul care duce dela una la alta, ne putem mai ușor indentifica cu acel trecut, închipuindu-ne că suntem un bucureștean de-acum 100 de ani, care umblă cu derbedeii după alaiul Domnului— sau să am iertare—parlez pour vous, mi s-ar putea spune— care umblă țațoș *în* alaiul domnesc.

La Sfântul Spiridon slujba fu numai un act de pietate în cinstea străbunilor. Ungerea lui Vodă urma să aibă loc la biserica dela Curtea Veche, cea de pe piața cu flori (Sf. Anton), care piață pe atunci mai era încon-

jurată de ruinele vechiului palat domnesc, astăzi dispărut de mult în noaptea amintirilor. Vodă Alexandru se întoarce deci de pe Calea Șerban Vodă, peste gârlă, pe la hanul lui Mănuc (Hotel Dacia), la biserica domnească. Fu întâmpinat acolo de Inaltul Cler, care-i citi rugăciunile Axionului, după care Domnul depuse jurământul. Ungerea se făcea în altar. Sprijinit de doi boieri mari — fratele său Mihai și G. Filipescu — Vodă trecu ușa împărătească, în spatele căreia se împlini taina bisericească, cea care face dintr'un biet muritor un uns al Domnului!

Intors în naos, Vodă se așează în strana domnească, cea din dreapta altarului, în care mai stătuseră — dacă nu pe acelaș scaun dar în acelaș loc — Matei Basarab, Șerban Cantacuzino, Constantin Brâncoveanu, Mavrocordatii, și toți străbunii săi Ghiculești, șase la număr, al cărui pomelnic se și citi: Gheorghe, Grigore, Grigore, Matei, Scarlat și Alexandru!

Episcopul de Argeș, Ilarion Gheorghidi, rostește o cuvântare pe care Vodă o ascultă cu nerăbdare, căci e prea lungă. Și în sfârșit ceremonia se isprăvește. Alaiul se întoarce la Palat, cu Vodă în cap, călare. Aici, în fața lumii adunate (miniștrii, boerii, *corposul diplomaticesc*) se dă citire hătișerifului și firmanelor împărătești, pe care unul din boieri, știutor al limbii turcești, le tălmăcește pe româ-

nește. Domnul în picioare ascultă recules. Apoi începe el să vorbească, o cuvântare scurtă dar plină de miez, în care arată care sunt nouile drepturi câștigate de țară după plecarea Rușilor¹⁾. Firește însă că în fața străinilor din sală, printre care se afla și consulul moscovit Ruckmann, el e nevoit să adauge că se va supune Regulamentului Organic, dar că-și dă seama ce grea este sarcina sa, „când iei moștenirea unui om superior, care a cârmuit țara cu atâta dibăcie“. O mică perială silită la adresa lui Kiseleff, de care cel d'întâi care o fi suferit trebuie să fi fost Vodă Alexandru el însuși.

Seara trebuiau să aibă loc mari serbări în oraș, cu iluminatii și focuri de artificii. Dar pânza cerului se deschise iar, începând să cadă o ploaie care curmă entuziasmul bucureștenilor. Numai la teatru avu loc o reprezentație de gală.

Lipseau dela toate acestea numai doamna lui Ghica... fiindcă n'o avea și nu va avea-o niciodată. Alexandru Vodă va rămânea un burlac înrădăcinat.

*

În seara de 14 spre 15 Octombrie plouase în București numai pentru a strica cheful oa-

¹⁾ Dreptul de-a arbora pavilionul național, clauza națiunii celei mai favorizate cu privire la taxele vamale și comerțul pe apă etc..

menilor care vroiau să petreacă cu făclii și jocuri pentru a serbători înscăunarea lui Alexandru Vodă. A doua zi cerul se însenină din nou și frumoasa toamnă „nepilduită” zâmbi peste țară. Era de altfel în toată Europa o vreme cum nu se mai pomenise niciodată în Octombrie. Se vorbea că în Franța perele se copseseră a doua oară, iar la noi câmpiile se acopereau cu flori. La Iași, în ziua de 16, termometrul arătase la amiază 20 de grade „romiuri”, adică Réaumur.

Soarele de pe cer se furișă și în sufletul Românului când află el, în ziua de 17, că *misiunile* sau *elcile* străine (legațiunile) primiseră de la Reiss-Effendi ¹⁾ înștiințarea că Sultanul a hărăzit Munteniei și Moldovii dreptul de-a avea „pavilioane speciale”. Simțământul național era în plină creștere și fiecare nouă veste ce aluneca pe coardele lirei sufletului românesc le făcea să vibreze cu o intensitate, pe care blazații de azi cu greu și-o pot închipui.

La 25 Octombrie un curier din Petersburg aduce decretele decorațiilor rusești ale lui Mirkovici pentru răsplata Moldovenilor care fuseseră cumiști cu Rușii. Buletinul Oficial publică numele a 97 de atari boeri moldoveni, printre care găsim pe părinții tuturor oame-

¹⁾ Reiss-Effendi = Ministrul Afacerilor Străine din Istambul.

nilor mai de seamă de mai târziu, luptători ai Libertății și purtători ai făcliei culturii: spătarul Vasile Alexandri, tatăl poetului; aga Ilie Kogălniceanu, tatăl lui Mihai; comisul Matei Gane, tatăl lui Nicu; comisul Vasile Pogor, tatăl lui Vasile, întemeetorul „Junimei“, etc.

La sfârșitul lunei are loc o serie de concedii militare, iar porușnicul Paladi iese cu totul din slujba Miliției Moldovei, plecând la București. Acolo Vodă Alexandru îl primește în miliția lui și-l rânduește aghiotant al său.

În cercurile femeiești din înalta aristocrație viața românească interesează totuși puțin. Limba saloanelor, greceasca, fusese înlocuită de vre-o 10—15 ani cu cea franceză și anume de când începuseră ultimii Fanarioți s'o vorbească, de când boierii luaseră pentru copiii lor dascăli dintre emigrații francezi, și de când mergeau unii tineri să cutreere meleagurile Senei pentru învățătură. De atunci începu pe malurile Dunărei și ale Prutului schimonosirea limbei lui Molière și nesuferita schimbare a limbei române, introducerea lui *bonjour*, *bonsoir* și *merci*, de care râdeau oamenii cu bun simț din 48, dar care după 100 de ani a trecut din saloane la mahala și de la mahala la țară.

În deosebi, după cum am spus, femeele palavrageau în întrunirile lor aristocratice nu-

mai acea limbă, căci doar nu erau să vorbească între ele cum vorbeau cu slujile acasă. În 1834 greceasca nu eșise cu totul din conversație — bătrânii mai ales o vorbeau curent; dar tinerii și tinerele la modă se obișnuiseră mai mult cu franceza. Asaki fu nevoit, pentru a vinde ziarul a cărui notă era foarte în deosebi patriotică, fu nevoit, zic, să-l redacteze în două limbi, pe două coloane. Cea întâi era scrisă românește, în chirilice, a doua în franțuzește. Ii îndemnase la aceasta și dorința ca „Albina“ lui să fie citită de consulii străini de la noi precum și de presa străină, dar desigur că și „obiceiul saloanelor“ fusese un cuvânt destul de puternic pentru a-l hotărâ, pe el, naționalistul, să-și îmbrace o parte din ziar într'un veștmânt străin, căci avea omul doar nevoie de public cititor, care pe atunci se găsea mai mult în saloane decât în cafelele. Pentru a fi pe placul acestui d'întâiu, nouățile care veneu din Franța — sau pe care le culegea din alte ziare — umpleau deseori o bună parte din coloanele sale, deși alegerea lor nu era întotdeauna deosebit de interesantă.

Intr'acele frumoase zile de toamnă cuconetul ieșan, care cânta și la „clavir“, se întrunea zilnic la una din boieroaițele mai de seamă pentru a afla amănunte despre moartea scumpului lor compozitor Boieldieu. Cu

căpșoarele lor lae sau bălaie plecate peste „Albina” lui Asaki, ele putură citi într’o zi, cu lacrimile în ochi, următoarea veste :

„L’inhumation de Boïeldieu eût lieu aux Invalides. Tout Paris y était présent. Au moment où l’on descendait le cercueil dans le caveau, la musique, cachée dans un angle du dôme, exécuta une marche composée sur un des airs les plus touchants de Boïeldieu : „Tournez, fuseaux légers” de la „Dame Blanche”. Tous les yeux se sont remplis de larmes, et il semblait qu’on sentit encore mieux la perte que l’on venait de faire, en entendant ces accents enchanteurs pendant que leur auteur prenait possession de sa dernière demeure”.

Curierul din Viena aduse în aceiași zi o informație foarte interesantă, care poate fi și pe placul publicului de astăzi. Cică în vara trecută, 1833, un nobil polon din împrejurimile Lembergului prinsese barza care de ani de zile își făcuse cuibul pe acoperișul casei sale. Oaspetele călător venea în fiecare pr măvară, și în fiecare toamnă pleca. Proprietarul casei atârnase de gâtul paserei un colan de fier, pe care gravase următoarele cuvinte :

Haec ciconia
Ex Polonia.

Cum veniră cocorii, barza cu familia ei porni în călătoriei să-și ia reședința de iarnă

Dumnezeu știe unde. Dar în April viitor Oaspetele se întoarce, ca în toți ceilalți ani, cu deosebirea că în jurul gâtului său strălucea un colan de aur, care înlocuise pe cel de fier, atârnat în toamna trecută de proprietarul casei. Acesta prinse barza din nou, îi desfăcu colanul, și citi cuvintele gravate pe el:

Indiae, cum donis,

Remittit ciconiam Polonis¹⁾.

¹⁾ Primul vers latin înseamnă: Această barză e din Polonia. Iar al doilea: India înapoiază, cu daruri, barza polonilor.

Noembrie

Mișcarea insurecțională sârbă începuse cu 30 de ani în urmă, prin 1804 — 05, sub imboldul marelui patriot Gheorghe Petrovici zis Caragheorghevici. Sprijinită de Ruși — dar nu ațâțată de ei — ea luă un neașteptat sfârșit după șapte ani de necurmăte frământări, fiindcă după încheierea păcei dela București, cu care se sfârșise războiul ruso-turc din 1806—12, Țarul Alexandru refuză să mai înlesnească răsvrătirile creștinilor din imperiul ottoman. Scânteia aruncată de Caragheorghevici aprinse totuși un foc, ce urma să mocnească până în ziua când îl ațâță din nou Miloș, fiul vitreg al lui Obren (1815). Bătrâna Poartă, slăbită și sătulă de lupte, primi compromisul încheiat între vizirul Marehli-Ali și Miloș Obrenovici, prin care i se recunoștea Sârbiei un fel de autonomie cu dublu regim, creștinesc și mahometan, coexistând în cuprinsul aceluiași teritoriu. Dar noul Oborneaz Miloș era un om ambițios, care visa

pentru el o dinastie ereditară și pentru fara lui neatârhnarea. Ca atare el curăți mai întâi calea lui de dușmani, omorând pe episcopul Nickcici și pe însuși Caragheorghe, întors din Basarabia din îndemnul lui Ipsilanti (1817); sili apoi pe cnejii și banii sârbi să i se închine, și la urmă numai, abia în 1820, ceru dela Turci să fie recunoscut Prinț, tributar firește, rezervându-le lor doar jurisdicțiunea în fortărețele musulmane.

Poarta era gata să primească toate aceste condițiuni, dacă oborcneazul n'ar fi cerut și lucruri cu neputință de acordat (eliberarea teritoriilor ocupate de Spahii). Totuși, după Convenția dela Akerman (1826), poziția lui Miloș întărindu-se din ce în ce mai mult, Sultanul acordă Sârbiei autonomia deplină, eliberând teritoriile Spahiilor, făcând rectificări de granițe, și interzicând Musulmanilor stabilirea pe pământul noului stat creștin. Li se mai garanta dreptul de liberă profesie a religiei, de liberă petrecere a negustorilor, de a face spitale, școli și tipografii, impozitul unic ș. c. l.—un fel de Regulament Organic, confirmat de Poartă.

În 1827 cnejii se întruniră din nou pentru a-l recunoaște pe Miloș ca șef al lor. În 1829 (Noembrie) și în 1830 (Septembrie) Poarta dete un firman și un hatașerif prin care recunoscă tot ce se dobândise de fapt în

Sârbia, ¹⁾ în 1831 se organizează biserica, în 1833 se mărește teritoriul statului (Negotin și Crușevăț) și în sfârșit, în anul Domnului 1834 Sultantul îi recunoaște titlul de „cneaz creditar ²⁾“.

Din clipa aceea Miloș Obrenovici se simte prinț suveran și trimite statelor alăturate solii de bună vecinătate.

Buletinul Oficial din 5 Noembrie (București) arată că la 22 Octombrie trecut Măria Sa Vodă Alexandru Ghica a primit pe trimisul Înălțimei Sale Prințul Sârbiei Miloș Obrenovici, pe Cavalerul *Simici* „care a adus o scrisoare și a arătat și prin grai cuvintele închinăciunii din partea gospodarului pentru suirea în scauna Măriei Sale“. Miloș dorește lui Alexandru „atât pentru relațiile de vecinătate, cât și pentru simțimintele ce hrănește către persoana Măriei Sale, a fi într-o veșnică armonie și prieteșug, nu numai pentru căpeteniile, ci și pentru locuitorii acestor două țări învecinate, care și prin religie și prin politica lor și prin felul de ocârmuire sunt povățuiți către unire binecuvântată și legitimă“.

Vodă Alexandru, arătând către domnul *Simici* o deosebită bună voință, a răspuns „că este foarte simțitor la sentimentele ce Înăl-

¹⁾ N. Iorga. *Histoire des Etats Balcaniques*.

²⁾ În 1835 s-a votat Constituția și s'a creat un Senat.

țimea Sa Prințul Miloș hrănește pentru el și pentru țara sa, și că aceleași sentimente avându-le pentru gospodarul Sârbiei, se va grăbi a trimite înt'adins un boer de-al Măriei Sale ca să-i arate cât știe a prețui prieteșugul unui asemenea de bun și vrednic vecin“.

Dela București Simici se duce la Iași cu o solie la fel către Domnul Mihai Sturdza, care-l primește cu aceiași bucurie și bună voință ca și Domnul Munteniei (8 Noembrie).

Sunt în istorie coincidențe izbitoare: nu numai bunele relațiuni care dăinuiesc deci între aceste două țări vecine de exact un veac, dar și împlinirea sorocului de o sută de ani de când întâia dată am primit noi în țară o misiune oficială a poporului sârb, tocmai în zilele când, după un secol, în tristele împrejurări de mai deunezi, pleca la Belgrad prieteneasca misiune românească, în frunte cu regele Carol, pentru a arăta la mormântul regelui Alexandru că simțimintele de bună vecinătate au rămas aceleași din 1834 până azi.

Aceleași coincidențe care lunecă peste veac dă stărei atmosferice o similitudine a zilelor de azi cu a acelor de atunci: o toamnă aurie cu soare peste tot, de parcă nu se îndura vara să plece din țară; și apoi, pe la 7 Noembrie, cerul se întunecă de odată și frigul își arată colții. Intre 8 și 10 ale lunii termometrul arată $+ 2$ grade Réaumur.

După audiența lui Simici— în aceeași zi — Vodă Alexandru Ghica primește la Curte Răspunsul la Mesaj, căruia Buletinul Oficial îl zice (căci expresiunea de mai sus nu exista pe atunci) „Răspuns de mulțumire din partea Adunărei Obștești la cuvintele Măriei Sale la suirea în scaun și la deschiderea Adunărei“. Se arată în el „cele mai adânci recunoștinți“ ale Țărei către Măria Sa pentru dobândirea atâtor drepturi și „privilegiuri de bun preț“. Boerii însărcinați de Adunare cu înmânarea răspunsului erau vel vornicul Grigore Filipescu, vel logofătul Ștefan Bălăceanu, vel banul Grigore Băleanu și Episcopul Ilarion al Argeșului.

Acești doi din urmă erau foștii capi ai partidului național din 1821, care simpatizaseră și cu Eteria lui Ispilanti și cu Pandurii lui Tudor Vladimirescu, fiindcă nădăjduiseră că dacă revoluția grecească va izbuti, apoi vor vedea în sfârșit pe Greci plecați din țară, iar dacă nu va izbuti, apoi îi vor alunga totuși cu ajutorul pandurilor. Cel mai îndârjit din toți fusese ciudatul, învățatul, deșteptul, adorabilul de Ilarion. Și e cât se poate de interesant să-l regăsim pe acest Episcop în anul 1834, aducând lui Vodă la Curtea Domnească (să nu uităm că e Prefectura Județului de azi, căci e bine să indentificăm și locurile în care se petreceau acele lucruri de demult)

aducându-i recunoștința Adunărei „pentru dobândirea drepturilor de bun preț“, să-l regăsim, zic, pe inimosul acel de popă, care în 1819 pusese pe dascălul Pavăl să cânte boierilor adunați la Episcopia de Argeș, în loc de obișnuita Docsologhie (Mărire Ție Doamne), jalnica doină populară :

Bate-i Doamne, pe clocoi

Cum ne bat și ei pe noi.

Mugur, Mugurel..

În Iași alte daraveri, din care unele foarte caracteristice.

De la înființarea Miliției sub Regulament începuseră a se îngrămădi în ofițerime fel de fel de oameni, și chemați și nechemăți. O carieră nouă se deschisese coatelor goale, care se îmbulzeau la rosul ciolanului. Dar întru acel început de veac cariera militară era încă foarte cu vază în Europa cea reacționară de după revoluție. Mihai Vodă înțelese că începuturile „castei ofițerești“ să fie la noi în țară la înălțimea celei din străinătate: băeți de familie, bine crescuți și bogați, care să-și ție rangul și demnitatea. De aceia el porunci, printr'un „ordr de jur“ publicat în Buletin, că „noii dorituri a se înrola în slujba domneștii noastre străji să fie întemeiați pe formalnice încredințări a dregătoriilor locale, de unde s-ar afla că ei au venitul lor sigur pe an, și

anume: pentru Cavalerie 250 de galbeni și pentru Infanterie 100 de galbeni, pentru ca la înaintarea lor în rang de ofițeri să fie în stare a-și ține rangul și a se purta precum se cuvine unui ofițer. Și dar de aeum înainte dumnealui hatmanul Balș fără acest temei nici cum să ne supuie asemenea cereri“.

Tot cu privire la armată, Vodă mai decretează că Capel-Maistrului Muzicei Domnești „i se hărăzește a purta uniforma, fără *epole-furi*, cu cusături de fir galben la guler, *spagă* cu *feamleac* de fir și *trigono*i de pană neagră“... Și s-au dus în nu-mai-este spăgile și trigonoaiele!

Simion Bărnă și Vasile Budiș, țărani din satul Budești-Precista, au pus mâna pe vesteții Ianachi Caramanlău și Toader Bălțătescu, hoți scăpați din Ocne. Ei au arătat multă vitejie cu acest prilej, Simion fiind împușcat „prin gură“ și Vasile „prin umăr“. Vodă, drept răsplată, îi iartă de bir, pentru totdeauna.

Și de când Bărnă și Budiș prind hoții pe care poliția, ca și astăzi pe Coroi, nu pot pune mâna, boierii se ceartă între ei, tot ca și astăzi, pentru mizere interese bănești. Dumneaei agoaia Nastasica Grecianu se împacă totuși cu banul Costachi Botez, departamentul trebilor din lăuntru întărind *compromisul* intervenit între ei, după ce banul a primit de la aga Gheorghe Grecianu, soțul Nastasicăi,

un sânet de 160 de galbeni „în temeiul învoielilor ce au săvârșit pentru moșiile Săliștea, Giurgești și Merești“. Aceiași Greceni, aceiași Botezi, a patra generație, mai trăiesc astăzi în aceleași meleaguri ale Giurgeștilor și Mereștilor din ținutul Sucevei (Baia), fără ca mulți din ei să știe măcar că agoaia Nastașica Grecianu a fost modelul Coanei Chirîței a lui Alexandri. Și fiindcă a fost și răsbunica autorului acestor rînduri, el crede de datoria sa să arate că Coana Anastasia — *Iaco*, cum i s-a spus în familie — era o femeie deosebit de cumsecade și fără pic de ridicol, pe care însă a imortalizat-o Vasile Alexandri dintr'un omenesc simțimânt de răsbunare, căci ceruse pe una din fiicele sale în căsătorie și fusese refuzat de ighemonicoasa boieroaică (născută Balș), care nu înțelegea să-și „lepede fetele după versificatori“.

8 Noembrie. Sfinții Arhangheli Mihai și Gavril.

E ziua lui Vodă. Se fac serbări mari în Iași și în provincie : Te Deum la Sfântul Spiridon, revista trupei și bine-cuvîntarea drapelelor, primire la palat. — Măria Sa Doamna „a primit și Ea, la ceasul 11, pe damele în a sa spătărie“. Se face cu acest prilej și deschiderea Școalei de Fete de la Mănăstirea Bărboi, cea d'întâi de felul acesta, și boierii ieșani sunt atât de încântați de viitoarea cul-

tură ce se va da fiicelor lor, încât aga Scarlat Donici dăruiește școalei 5000 de piaștri.

Dar de ziua Măriei Sale se face un lucru mai frumos decât toate câte se făcuseră până atunci, anume următorul: Vodă Mihalachi porunci că dintr'un sat al fiecărui ținut să se aleagă și să vie la Iași câte un flăcău și câte o fată, din acele cu mai bune purtări și logodite mai dinainte, spre a se face aici, în acea zi, a lor cununie". Și drept aceea, la ceasul 10 din zi, se adunară la Sfânta Mitropolie cei 16 miri și mirese, din deosebitele părți ale Moldovei, cu ai lor părinți și cu boierii care le-au fost nași, și se cununară împreună sub oblăduirea lui Vodă și bine cuvântați fiind de prea bunul părinte Veniamin Kostaki ¹⁾.

Reclama fiind sufletul comerțului, este firesc ca ea să fi luat naștere la noi în țară odată cu înflorirea negoțului la începutul veacului trecut. Tipografia *Albina* din Iași (a lui Asaki) răspândind „o frumoasă litografie a Sultanului Mahmud după un original primit dela Con-

¹⁾ Boierii nuni au fost: vist. N. Cantacuzino, Nicolae Suțu (Neamț), Spatarul Vasile Alexandri (Roman), vornicul Sandu Krupenski (Bacău), hatm. Theodor Sturdza (Pufna), Colonelul Theodor Balș (Tecuci), logofătul Lupu Balș (Galați), posteln. Ion Kostaki (Tutova), spatar N. Milo (Vaslui), spatar Iancu Kostaki (Fălciu), spatar Iordachi Caramfil (Herța), hatman Theodor Balș (Dorohoi), aga Scarlat Miclescu (Botoșani), Vornicul Stefan Catargi (Hârlău), aga Gheorghe Asaki (Cârligăura), și spatarul Vasile Beldiman (Iași).

stantinopol", se apucă, pentru a-și vinde marfa, să laude pe Padișah. Reformele sale, zice ziarul, fiind înțelepte și hotărâte, fac din acest Sultan un mare monarh, către care se înalță cu recunoștință inimile Moldo-Românilor; *suntem deci incredinși cum că toți se vor grăbi a avea acest portret*".

Regele Franței numi consul la Iași pe domnul *Cocbelet*, care este așteptat să sosească în curând în Moldova. Până la venirea acestuia, capitala a primit cu plăcere pe doctorii *Tollhausen* și *Murgu*, sosiți la Iași ca profesori ai Academiei Științelor. Zidirea acestei înalte instituțiuni nu este încă gata, însă însemnătatea acestui așezământ și foloasele „ce au să riureze din ele" fac a se dori grabnica sa deschidere — așa încât, pentru a nu pierde vremea, cursurile vor începe în Gimnaziul Vasilian, și anume cu Logica, Algebra și Istoria Universală *Rezonată*.

E caracteristic pentru epoca aceea a începutului Renașterei, amestecul de vechi vorbe românești cu neologisme proaspete și încă nestabile. Cu un sfert de veac înainte de Unire se zicea „Moldo-Români" (o traducere a străinului Moldo-Valaques), rezonat în loc de raționat, și a riuri pentru a izvori (a riuri dela râu, a curge ca un râu). Dar să nu uităm că ne aflăm în plină epocă de refacere, când în toate domeniile încerca Românul să

șteargă urmele fanariotismului, și când dorința de-a învăța carte era uimitoare pentru acești oameni trăiți atâtea veacuri în întunericul neștiinței. Până și școala de fete de care s'a vorbit mai deunăzi, a fost asaltată de eleve. *Buletinul* anunță că „toate locurile sunt cuprinse” înștiințând pe părinți că „la anul școala va fi mărită“.

Pensionatul lui *monseur Cuénim*, despre care asemenea s'a mai vorbit, a dat cu prilejul sfântului Mihai, patronul voevodului, o reprezentatie în limba franceză la Theatrul Varietăților. Petrecerea s'a încheiat cu o mică piesă în limba *românească* (așa dar nu în limba moldovenească, cum se zicea încă cu vre-o 5—6 ani în urmă). Comedia, cu cântece, era intitulată „Sărbarea Militară” și a fost jucată de 15 elevi ai pensionatului Cuénim ¹⁾, printre care s-a distins în primul rând tânărul *Matei Millu*. Succes nemaipomenit, aplauze prelungite. I se fac elevului Millu ovații, iar Vodă, care era de față, îi dăruiește un ceas de argint — pentru că ceasul de aur îl primește dascălul școlarului, care luându-l din mâinile Domnitorului, citește, emoționat, următoarele cuvinte gravate pe unul din capace: „Les

¹⁾ Acești elevi erau: Matei Millo, Philadelphie Cuénim (fiul directorului) Ion Alexandri (fratele poetului), Kogălniceanu (fratele lui Mihai), Al. Mavrocordat, C. Vărnăv, I. Negri, I. și C. Crupenschi, I. și G. Diamandi, I. și P. Docan, T. Brănescu și Ion Brănișteanu.

soins consacrés à l'éducation préparent l'avenir d'une société“.

Iată așadar debutul lui *Matei Millo* — pe care Albina îl ortografiază pe franțuzește *Millo* și pe românește *Millu*. Numele de la origină este însă *Millo*, astfel precum și-l scria actorul și și l mai scriu coborătorii lui astăzi, căci primul membru al familiei intrat în țară prin anii 1750 era un francez, Jean Millo, devenit în meleagurile noastre marele boier Enacachi Milu. Marchizul de Castellane, Ambasadorul Franței la Constantinopol, scria lui Vodă Grigore Ghica (decapitatul) despre acest „Seigneur Millo, originaire Français, qui est à votre service“, și care se găsește amestecat în toate trebile mai răsărite ale Moldovei din ultimele decenii ale veacului al 18-lea. Fiul lui Enacachi a fost vel banul Matei Millo, poet moldovean, cel care, împreună cu beizadea Dumitrachi Ghica (feciorul lui Vodă Grigore) studiasse la Academia din Petrograd și ocupase apoi cele mai înalte situații până până la moartea lui, care se întâmplă în anul 1795. Poetul Matei avu un fiu Vasile, tatăl celui d'al doilea Matei, care în 1834 avea 15—16 ani.

Inrudit cu cele mai mari familii ale țării, Roseteștii, Sturzeștii etc., tânărul școlar al cărui succes al pensionatului lui Cuénim fusese răsunător, apăru un an mui târziu, în Sep-

tembrie 1835, pe o altă scenă de verdeață în grădina dela Horodniceni a logofătului Nicolae Canta (în rolul bătrânului prisăcar din „Piatra Teiului“). în fața celei mai alese societăți din Moldova, dinaintea lui Vodă, a Doamnei și a Mitropolitului Veniamin Kostaki. Mateieș băiețandru își desfășură atunci tot talentul său încă în fașe, provocând un entusiasm încă mai mare decât în fața publicului de la teatrul Varietăților. În anul următor, 1836, el organizează în Iași un teatru de societate, în care jucă piese scrise de el: „Poetul romantic“ și „Postelnicul Sandu Curcă“. Și în sfârșit în anul 1837 „tinerii nobili ce cunoc răvna spre învățătură a prietenului lor domnul Milo... au socotit să dea zece reprezentații în folosul său“, din beneficiul cărora viitorul mare artist fu trimis la Paris să urmeze Conservatorul.

În timp ce la Iași elevul lui Cuénim își desfășura pentru întâia oară aripile cu care va sbura foarte sus, la București se sfârșia o viață de om cum se cade, care fusese și domn al țării românești: Grigore Vodă Ghica, fratele mai mare al actualului voevod Alexandru. Capitala, cernită, îi urmă convoiul funebru, în tăcere și reculegere. Pentru întocmirea alaiului, pe care Vodă Alexandru îl dorise „foarte domnesc“, fu însărcinat maiorul Banov, care porunci următoarele :

Din casa fostului voevod se va ridica mortul de opt boieri, bani și vornici, până la capul scării de sus; apoi alți opt boieri, logofeți, îl vor duce dela capul scării la dric.

Cortejul — așa se spunea pe atunci, ba alai, ba cortej — începea cu dorobanții agiei, având în frunte pe căpitanul lor și în coadă pe dumnealui Vel Aga (Prefectul Poliției). Pe urmă o jumătate de escadron de cavalerie cu trâmbițașii lui, urmați de dorobanții Vorniciei de poliție. Veneau apoi corporațiile cu starostii lor, în rând câte cinci. Vel Vornicul, șefii de secții și stolnacialnicii departamentelor Postelniciei, Visteriei, Logofetei și Vorniciei (adecă funcționarii ministerelor de Finanțe, Justiție și Interne), directorii școalelor cu delegațiile profesorilor, și mădularii tribunalelor cu prezidenții lor.

Capacul cosciugului îl duc mădularii sfatului orășenesc, după care urmează 9 cai de eălărie (din grajdurile mortului) având zăbranice negre, și apoi niște ofițeri îmbrăcați peste mondire cu mantale negre și care poartă pe perne de catifea roșie firmele de întărire ale domniei lui Grigore Vodă și topuzul (la dreapta) și sabia (la stânga).

În spatele acestor insigne domnești umblă doi ofițeri asistenți cu săbiile scoase și 12 iuncări cu puști, după care urmează însfârșit „partea duhovnicească“, adică numai preoții

câte doi în rând, și abia pe urmă Arhiereii, tot câte doi în rând, Mitropolitul și Episcopii.

Vine cosciugul *pă* dricul tras de opt cai. Lângă fiecare cal umblă pe jos „un vizitiu” îmbrăcat în manta neagră și cu pălăria lăsată în jos! Tot cu pălăriile lăsate în jos merg pe deoparte și de alta a dricului câte 12 inși, ținând în mână torți aprinse, iar aproape de tot de cosciug patru ofițeri cu săbiile scoase.

În spatele dricului merge pe jos, gânditor, Măria Sa Vodă, urmat de rudele cele mai apropiate, de consuli străini, de miniștri și de stabul domnesc (adgiotanții).

Dar alaiul e încă lung: muzica Miliției, careta mortului trasă de 6 cai, cu vizitii purtând zăbranic negru la mânecă, toți „amploiații” civili și militari (?) și înșfârșit, din nou, o jumătate de escadron de cavalerie, cu care se încheie convoiul.

Acest impunător alai trece prin toată Capitala, dela casa mortului voevod, care trebuie să fi fost pe lângă Sfânta Vineri, pe ulița de lângă casa stolnicului Petrachi (o stradă fără nume deci), pe la Consulatul rusesc și pe la căminarul Stefi, până în ulița Sf. Gheorghe Nou. De acolo, prin Lipscăni, pe dindosul Hanului Șerban Vodă (Banca Națională) iese, în Podul Mogoșoiei (Calea Victoriei), apucând spre Nord, drept la Mănăstirea Sărindar (Cercul Militar), *frecând pe acolo*, zice orându-

iala, *fără a se opri*, căci se vede treaba că îndeobște toate alaiurile poposeau la biserica Sărindarilor, care era pe vremuri una din cele mai cu vază din Capitală.

Ajuns cam în dreptul casei Golescu (Palatul Regal) sau la Episcopie (Ateneu) convoiul o luă, dar numai știm pe unde, înspre Colentina, moșia lui Grigore Vodă.

Astăzi moșia aceia e în raza Bucureștilor și merge tramvaiul hăt departe de conacul în care-și petrecuse fostul voevod cei din urmă ani ai unei vieți tihnite. Dar pe atunci acel frumos „palat” era foarte departe de oraș, înconjurat, pe două părți, de apa Colentinei, care a secăt de atunci, și pe o a treia latură de un parc mare și frumos, din care se mai văd părăjenitele rămășițe. Conacul, clădit de sigur de un italian cam prin anii 1810 — 20, păstrează intacte picturile tavanelor cu motive romane și pompeiane ¹⁾. Unii pereți au urâte picturi de mai târziu în gustul romantic din 1840—50, iar alții sunt văpsiți modern, ascunzând sub straturile succesive, în foastele dormitoare domnești, portretele lui Vodă, ale Doamnei și ale copiilor lor. Încăperile foastei locuințe a voevodului român dinainte de Regulamentul Organic ²⁾ adăpostesc astăzi un

¹⁾ Picturile tavanelor par a fi fost făcute de pictorul *Kaufman*.

²⁾ Proprietatea e totuși încă în mâinile coborâtorilor Ghiculesci.

orfelinat, câțiva copii curăței și o harnică directoare.

Lângă acest conac, despărțit de el printr'un zid gros de bolovani de piatră—ca să nu sară stafiile noaptea peste gard— e o biserică rotundă împrejurul căreia odihnesc toți morții acelui neam al Ghiculeștilor, dela nevasta cea d'intâi a lui Vodă Grigore, născută Domniță Hangerli, până la acel foarte de ispravă om Nicolae Ghica, mort 100 de ani după strămoșul său (Septembrie 1534).

Acolo deci se opri alaiul mortului voevod, de-l îngropară lângă Doamnă-sa, sub un frumos monument de piatră, astăzi foarte înnegrit de ploile și zăpezile vremilor, atât de înnegrit încât abia de se mai poate citi inscripția cirilică, cu pretenție de a fi versificată:

Pietrile după ulițele ale cetății vecine

Mărturisesc călătorilor ce fapte laudate

Ghica Grigore a lucrat, Domn plin de înțelepciune.

La-al lui mormânt ești dator smerenia a-ți depune !

În spatele acestui cimitir e gârla seacă a Colentinei; dincolo de gârlă zace, aproape năruită, străvechea mănăstire a Plumbuitei, ctitorită de urmașii lui Mihnea cel Rău și împodobită de Matei Basarab; iar alături de acest lăcaș e abatorul de berbeci și cărciuma unde, în lunile tăierii, petrec mahalagii din

partea locului la lumina chioară a unei lămpi de petrol (căci electricitatea e acolo „defect“ șase zile din șapte). Și astfel în veacul luminei, se apropie și se amestecă în întunericul deacolo, cheflii de azi, berbecii de ieri și morții de demult.

Decembrie

Am descris mai sus alaiul de înmormântare al fostului voevod Grigore Ghica, astrucă lângă biserica de pe moșia sa Colentina. În spatele acesteia — spuneam — se ridică zidurile vechii mănăstiri a Plumbuitei, din care, în spre Șoseaua Colentina, e abatorul de berbeci, *zahanaua*, cum se mai spune și astăzi, după vorba turcească rămasă în graiul poporului. Această zahană fusese într-un început de veac a boerului grec paharnicul Andonachi Theohari, care, către sfârșitul vieții lui și pentru cuvinte pe cari nu le cunoaștem — căci berbeci au mâncat Bucureștenii întotdeauna cu multă poftă — sărăci, nevoit fiind astfel să se împrumute pentru mersul mai departe al întreprinderii sale cu suma rotundă de 1.300 de galbeni, pe cari i le dăde paharnicul Enachi Arison, grec și el. O mie trei sute de galbeni sunt una sută mii lei aur, ceiace la valoarea banului de atunci ar face azi mult peste 3 milioane. Arison ceru

deci o ipotecă în zahană, iar Theohari, după ce i-o dote și înghiți banii, muri. La 6 Decembrie 1834 (s-o fi judecând oamenii pe atunci în zi de sărbătoare?) paharnicul Enachi Arison cere scoaterea în vânzare „a zahanalei dela Colentina a răposatului Theohari drept galbeni 1.300, bez dobândă ce are a lua“.

În aceeași zi de 6 Decembrie casa răposatului baron Meitani sechestrează „tot avutul medelnicerului Andrei pentru 6.000 lei ce are a lua“. Baronul Gheorghe Meitani, mort la 22 Martie trecut ¹⁾, fusese ginerile celui din urmă voevod fanariot Mihai Suțu, un ginere postum, căci se însurase cu fata acestuia, Domnița Ralu, abia de vre-o 5—6 ani, prin 1828. Fata aceasta frumoasă, deșteaptă și muzicantă, locuia la Brașov cu mama ei, văduva Doamnă Eufrosina Suțu, născută Kallimaki. Fusese logodită, aproape copilă, cu beizadea Nicolaki Moruzi, de care se despărțise fără o sărutare măcar și fără umbră de părere de rău, jurând că nu se va mărita niciodată ¹⁾.

¹⁾ Vezi p. 21.

²⁾ Cauzele ruperei logodnei au rămas necunoscute chiar fratelui ei, beizadea Nicolae Suțu (Vezi Memoriile acestuia, p. 36). Totuși Nicolaki Moruzi era o persoană foarte bine, care în calitate de mare dragoman al Flotei Ottomane băgase spaimă în pirații Archipelagului. Inteligent și artist, el cumpăraseră în 1820 dela un preot din insula Milo o statuie a Venerei, desgropată de curând din pământ. Călătorul francez Conte de Marcellin i-o suflă, dând preotului o sumă îndoită, ceiace înfurie pe dragoman atât de mult, încât aduse la Stambul pe Primații din Milo,

Dar sărăcia în care ajunseseră a trăi, ea și mama ei, o hotărâ să primească cererea în căsătorie a bogatului bancher bucureștean Gheorghe Meitani. Indată după nuntă baronul își adusese nevasta și soacra în capitală, locuind cu toții în frumoasa casă de pe Podul Mogoșoaiei, care este astăzi Prefectura Poliției. Fosta Doamnă a Țării primea acum în saloanele de sus a acelei case pe boierii cari, în amintirea unui trecut cu totul trecut, veneau să-i sărute simandicoasa mână. Dar un an mai târziu se mută acolo generalul Kiseleff, ocupând tot etajul de sus, și trimițând pe proprietari, cu tot ighemoniconul lor, în odăile mai joase ale parterului. Acolo muri, în facere, Domnița Ralu la începutul anului 1833. Innebunit de durere, soțul ei nu mai putu să poarte grija băncii sale, și astfel „mofluzi” în curând, murind la rândul lui sarac, abia un an după soția lui.

Acum „clironomii”, moștenitorii săi, adunau din dreapta și din stânga ce bruma mai puteau strânge de pe la debitorii băncii, printre care găsiră, după cum am văzut, pe amără-

tragându-le la scară câte 30 de funii „cu mâna lui”. Și dreptatea era din partea lui Moruzi, căci acea statue, cumpărată de Marcellin în numele regelui Ludovic al XVIII-lea, este vestita „Venere din Milo” capod'opera statuară a antichității, admirată de o lume întreagă în Muzeul Luvrului din Paris.

Moruzi muri decapitat, doi ani mai târziu, în 1822, din furia răsunării Sultanului împotriva Eteriștilor.

tul de medelnicer Andrei, căruia i se sechestra tot avutul „pentru 5981 de lei, ce are de dat“.

O altă afacere cu rădăcinele în fanarotism — căci, să nu uităm că abia 13 ani ne desparte de acea epocă în care peste țările noastre erau stăpâni grecii din Stambul — este adresa consulatului rusesc prin care se face cunoscut cinstitei Logofetii a Dreptății (ce frumos e neaoșul cuvânt de Dreptate față de neologismul Justiție!) că dumnealui Katakaz din Odessa este împuternicit cu legiuita *vechilimea* (procură) pentru toate pricinile familiei kneazului Ipsilanti, ce se judecă „la feluri de locuri în principatul Valahiei“. Acest procurator general este așteptat în București dintr'o zi într'alta, și nerăbdarea împricinaților este mare, căci ei sunt numeroși, simandicoși, și cu multe și însemnate interese. Voevodul Constantin Ipsilanti, devenit în vocabularul timpului „cneaz“, fusese tatăl vestitului Eterist Alexandru (acum mort) și al multor alți copii, cari împreună cu mama lor Doamna Safta (născută Văcărescu) se judecau cu verii lor primari Manu pentru „feluri de feluri“ de pricini — de fapt meschine, dacă nu chiar rușinoase ¹⁾ pentru o

¹⁾ Vezi asupra acestei afaceri cap. 22 din Vol. II „Trecute Vieti de Doamne și Domnițe“.

văduvă și niște copii de voevod român (Român?)

Acelaș consulat Rusesc, care veghea de aproape asupra intereselor obștești ce leagă Imperiul Moscovit de viitoarele sale provincii românești (căci cu plecarea lui Kiseleff politica Ecaterinei a II-a nu încetase o clipă să intereseze cabinetul din Petrograd cu privire la poftele gastronomice ale Împărăției) acelaș consulat, zic, face cunoscut guvernelor din București și din Iași că „este în interesul tuturor de a opri ca ostașii ce dezertează din oștirile împărătești să găsească scăpare“ la noi. Ca atare, Țarul Nicolae Pavlovici făgăduiește „gratificații în bani la cei ce vor prinde oameni *dezertori*“ și anume câte 4 ruble 80 copeci pentru soldatul de *pihotă* și 7 ruble 20 copeci pentru cel de *călărime*.

De pe atunci Doamne! de acum o sută de ani, această neroadă deosebire între pihotă — pifanii, infanteria, — și călărimea, cavaleria! Pentru că în război lupti pe jos, ducând de altfel tot greul războiului, primești în timp de pace 4 ruble când prinzi un *dezertor*, și pentru că lupti călare primești 7 ruble, în timp de pace, pentru aceeași faptă! Aceste lucruri, pe care le-o fi înțelegând numai o anumită elită, (aceiași în cursul veacurilor) dar care o altă elită — cea despre care vorbește Biblia în Cartea lui Luca 6,20

— nu a înțeles-o, nu o înțelege și nu o va înțelege.

Pe la 10 Decembrie, în București se fac razii? Aud? Da, razii, întocmai ca astăzi. Se prind și se trimit acasă „oameni fără căpătâi”, de pildă pe Ion Zaporojan ot Botoșani (înalt, blond, frumos, 27 de ani), pe Nicolae Holteiul din Focșani (mic, negru, stricat de vărsat, 28 de ani), pe Constantin Grecul din Târnava (șchiop, de 34 de ani), pe... ce are a face, pe mulți... indezirabili!

Cu cinci zile înainte, la 5 Decembrie, se sărbătorește la Colegiul Național al Sfântului Sava „ziua aniversară a patronului Școalei” (Cuviosul Savva cel Sfânt, cu doi de v). După cântece și recitări, toată lumea prânzuia împreună „în pension”, elevi, profesori, oaspeți. E de bănuț că s'a băut mult la acel ospăț, de oarece s-au închinat o grozăvie de sănătăți în cinstea Măriei Sale lui Vodă, a Eforilor (mulți la număr, pentru fiecare câte o sănătate), a profesorilor (și mai mulți) și a școlarilor (dar numai colectiv). S-a închinat și în cinstea „Tinerimei Rumâne” (mai sunt și astăzi oameni cu carte care spun Rumân în loc de Român) și s-a pomenit mereu, pretutindeni, cu orice prilej, numele lui Gheorghe Lazăr. Buletinul Oficial el însuși mărturisește că toată lumea s-a îmbătat... adevărat că adaogă: de dragoste pentru Neam.

În Moldova (am mai spus-o, dar trebuie s-o mai repetăm) bandiții erau stăpânii codrilor. Totuși, mai bine decât azi când ei sunt stăpânii satelor și ai orașelor, când elegantul „Domn” Coroi întovărășit de prietenul său Domnul Simionescu, fură și omoară la codru, fură și omoară la câmp, fură și omoară la sate, fură și omoară la orașe, scuzându-se apoi de micile fapte împlinite și sărutând cu cavalerism medieval mâna femeii pe care o pradă cu revolverul la tâmplă¹⁾). De n’ar fi revoltător, ar fi cu totul adorabil. Și înțeleagă vorba aceasta cine cum o vrea!

Dar acum o sută de ani, Vodă Mihalachi Sturza, cari a jăfuit Moldova cu cea mai senină conștiință din lume, nu putea îngădui Coroilor de atunci să-i facă concurență. Ca atare, el dădu: „țărcurile porunci slobozite pentru neîndosirea făcătorilor de rele tâlhari”.

Cităm — textual, căci e prea sugestiv — :

„Departamentul *are incredință*oare *idei* că cei mai mulți din tâlhari ce în trecuta vară au urmat feliuri de prădăciuni, acum în vremea iernii (nu iernei) *supt* mască de oameni buni slujesc pe la feliuri de fețe, ca prin acest mijloc să poată scăpa neprinși până în viitoarea primăvară. Spre stărpirea dar unor așa răi se scrie ispravnicilor ca numaidecât

¹⁾ Vezi ziarele din 24 Noembrie 1934.

să se dei (dea) obștești aspre porunci tuturor lăcuitorilor i altor fețe private că nimeni să îndrăsnească a primii slugă pe oricine fără vrednice de credință dovezi *înbizășluitoare* că este om bun și cinstit...“.

*

E iarnă grea. Ninge. Un cojoc de zăpadă acopere țara. Căciule țuguiate și cizme care scârțâie vin, se duc, se încrucișează. Bate, în ger, pulsul vieții înainte. Ceasornicul timpului merge fără ca să-l întoarcă nimeni. Tic-tac, azi; tic-tac, mâine, — tic-tac, tic-tac, tict-tac, ieri, azi, mâine!

Timpul? O părere de rău: trecutul — și o nădejde: viitorul. Iar din îmbinarea a două sentimente, care ele există, țesem noi noțiunea unui Timp care nu este, scuturând peste el o viață de om, a noastră! Dar timpul și viața tot una este, și ele înseamnă numai: azi, azi, azi!

Tic-tac... azi Voevozii Munteniei și Moldovei vor să mai adaoge la binefacerile scurtei lor domnii altele noi, pentru a câștiga recunoștința celor de care au nevoie. Alexandru Ghica face înaintări în tagma boierească și în acea militară. Douăzeci de căftăniți, din cei cu aur în comornice, își mai înalță calpacul cu câțiva centimentri. Rangurile

boierești ce li se dau sunt toate onorifice, titluri, nu slujbe. Dar când e vorba de slujbă adevărată, din acele care se plătesc din Visteria Statului, Ghica Vodă, deși om cinstit și drept, totuși se pricepe să-și căpătuiască rudele, lovind poate în oameni nevoiași. Astfel, la 16 ale lunii, postelnicul Alecu Ghica (fiul lui frate-său) e numit Director al Departamentului Logofeție Dreptății, în locul agăi Costachi Manu, „care a cerut să fie slobozit din slujbă din pricina slăbiciunii sănătății“! Cunoaștem noi slăbiciunile aceste, pricinuite de „microbus nepotismus“!

În miliția prea proaspătă a țării favoritismul nu este încă introdus. Înaintările se fac pe norme de rapoarte ierarhice. La aceiași dată — 16 Dechembrie — *Balefinul* face cunoscut că se înaintează: „din parucici în căpitani adghiotantul Nostru (al lui Vodă) Paladi ¹⁾, Bibescu și Filipescu; din praporcic în parucici Băleanu și Filipovici; din iuncări în praporcici Marcovescu, Zădăriceanu, Caracaș și Vrana.

În Moldova Mihai Vodă Sturza e mai sgârcit cu înaintările. În ajun de Sân Vasile, la 31 Decembrie, comandirul roții de grenadiri, căpitanul Alecu Iacovaki, e înaintat

¹⁾ Moldoveanul despre care am mai vorbit în această rubrică, vezi luna Octombrie.

maior „pentru râvnă și credință“. Raportul —care se chema pe atunci mărturisire— îl făcuse Ministrul Armatei, dumnealui hatmanul Balș.

Ploile, care începuseră târziu după o prea lungă toamnă cu soare, nu stropiseră destul sămănăturile, îngrijorând pe agricultori. Deaceia guvernele din amândouă țări opresc exportului grâului, porumbului, orzului și ovăzului, până la 1 Mai 1835, când abia se va putea ști cum va fi recolta viitoare.

Dar, bogăție sau sărăcie, oamenii se judecă de zor, aproape cât azi — boierii pentru moșii, orășenii pentru case, negustorii pentru marfă... dar și pentru alte mici daraveri, născute din urile care încheie dragostele. La Înalta Curte de Revizie din București se judecă pricina dintre paharnicul Răducanu Fărcășanu cu Mărioara Vulturească „pentru întoarcerea cheltuelilor fiu-său“. Ces'o fi ascuns sub vorbele aceste ? și ce alte patimi o fi dus la pricina dintre Zamfir Gârbea și visterniciasa Uța Rovinăreasa „pentru pâră de omor“? — Se mai judecă apoi „pentru necinste“ Ion Peliadis cu Gheorghe Hristu, greci amândoi, și mulți, mulți alții — dar pe atunci aproape toți străini — printre care aflăm pe arendașul clucer Dinu, dela Herăstrău, cu Doctorul Tavernier, ai căror descendenți au rămas în țară, românizați, de se mai găsesc și astăzi din ei în București.

Și anul merge spre sfârșit, încheindu-se aproape frumos în zilele lui cele depe urmă.

La 30 Decembrie Măria Sa Mihai dă o Înaltă Poruncă de zi către Miliția Principatului Moldovei: „Prin prezența (acum e raportul *mărturisire*, acum e *prezență*) hatmanului Domniei Noastre, încredințându-ne de sânguința în slujbă și bunele purtări ale dumnisale maiorului Iancu Foate (Fotea) comandantul de punctul Galați și fiindcă a lipsit Principatele de boala ciumii... pentru paza Dunării și a carantinei de acolo.... (urmează un șir de laude) — Noi, Mihai Sturdza Voevod, Domnul Moldovei, dăm dumnisale maiorului Foate o *tabacheră de aur* jmlățuită, cu țifra Noastră.... ș. c. l. ¹⁾. Această poruncă se face cunoscut prin toată a Noastră Domnească Miliție“. E o mulțumire adusă vajnicului paznic dela Dunăre, nu numai în numele poporului moldovenesc, ci chiar într'al Măriei Sale, care — ne amintim — a trebuit să treacă și să pătimească în carantina Galaților înainte de-a urca treptele scaunului domnesc. La 31 Decembrie, ziua care încheie anul, Alexandru Vodă dă în București

¹⁾ Mihai Vodă Sturdza a fost foarte darnic în daruri de tabachere, ceasuri etc. Mai sunt astăzi o sumedenie de ceasuri *jmlățuite* cu portretul lui în miniatură, pe care le dăruia deseori în schimbul moșiilor luate „din Înaltă Poruncă“. Uneori — mai târziu — ceasurile de aur erau înlocuite cu fototipii pe tablă.

o circulară către „Epitropii de casă sărmană”, precum și mănăstirilor pământene și străine, ca să-și aibă „în original, documentele moșiilor ce au în Moldova, pentru a le înfățișa la comisiile ce se vor orânduî”. E începutul unei mari daraveri, — a unei probleme politice și naționale — despre care va fi vorba altădată deseori și mult.

Gataa !

Plugușorul se pornește,
Anul nouă ne vestește...

Dar orcum va fi anul care bate la ușă, toată suflarea țării știe că nu va putea să-măna cu cel care a trecut, cu cel care a alungat pe Muscal dincolo de Prut, cu cel care ne-a adus din nou domniile pământene, cu cel care a deschis — se știa de pe atunci — Era Renașterei Naționale.

Tic-tac... totuși în suflete se naște o nădejde — cea pe care o numim *mîine* ! Fi-va ea Unirea Principatelor și Domnul străin și Neatârănarea ?... Tic-tac !...

La Mulți ani, boieri Dumneavoastră !

DE ACELAȘ AUTOR :

AMINTIRILE UNUI FOST HOLERIC (Premiate de Academia Română). Ed. I. „Minerva“ 1914, Ed. II „Flacăra“ 1916.

PRIN VIROAGE ȘI COCLAURI. Ed. „Cultura Națională“. 1922.

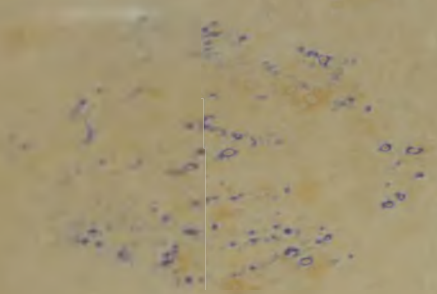
PE ARIPA VREMII. Tip. „Steaua“ 1923.

INTÂMPLAREA CEA MARE. Ed. „Cartea Românească“ 1928.

FARMECE (Viața lui Despot Vodă) Ed. „Universul“ 1933.

TRECUTE VIETI DE DOAMNE ȘI DOMNIȚE (Premiate de Academia Română). Vol. I. Ed. I. „Luceafărul“ 1932. Ed. II. „Universul“ 1933. Vol. II. „Fundăția Regele Carol“ 1935.

Imprimată în atelierele Tipografiei de Artă și Editură
Leopold Geller, București
Strada Cămpineanu 47. Telefon 3.82-68.

24

PRETUL LEI 50.—

6050/19 x 8